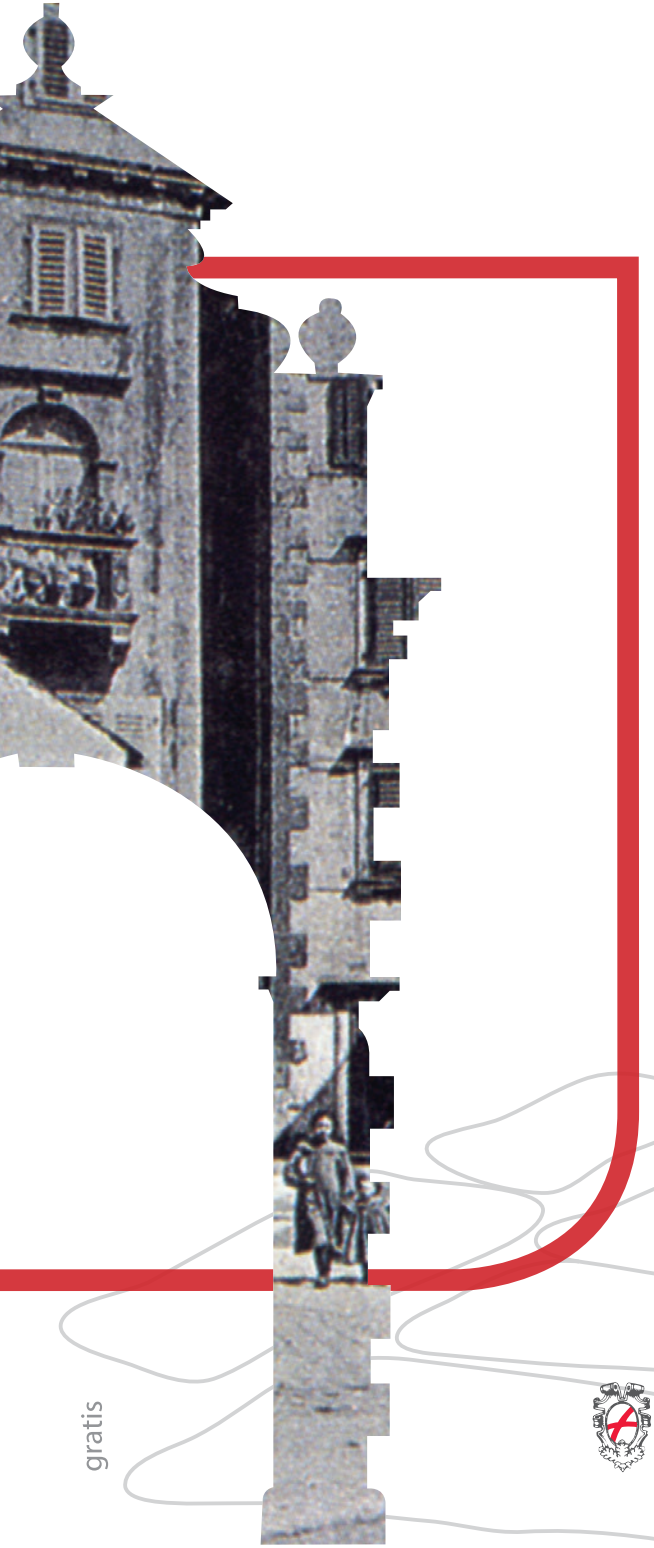

Romantični Mediteran

ROVINJ • ROVIGNO

KULTURNO POVIJESNI ITINERARI

gratis

Turistička zajednica
grada Rovinja-Rovigno
Ente per il turismo
della città di Rovinj-Rovigno

Dobrodošli u Rovinj, grad bogate tradicije, kulture i povijesti

Knjižica koju imate pred sobom zamišljena je da bude Vaš osobni vodič. Ponuđeno je nekoliko itinerara, kako kroz nekadašnje otočno naselje, tako i kroz povjesnu jezgru koja je niknula s druge strane nekadašnjeg kanala, ali i kroz okolicu, priobalje i otočje. Kanal se, naime, nekada nalazio između dva brežuljka. Otočno naselje odnosi se na širi predio brežuljka Monte na čijem se vrhu se nalazi crkva sv. Eufemije, a izvan otočno naselje širilo se uz brežuljak sv. Franje, na čijem je vrhu danas Franjevački samostan. Dragim sugrađanima i gostima nudimo sljedeće povijesno-kulturne itinerare:

str. 6-43

ITINERARI KROZ NEKADAŠNJE OTOČNO NASELJE

I/A: Ulaz u pješačku zonu sa sjeverne strane - Obala palih boraca - Ul. Pietra Ive - Trg na mostu - Trg m. Tita - Matteottijev trg - Ul. Fontika - Veli Trg - početni dio Ul. Grisia - Prolaz Natorri - početni dio Ul. Casale - Ul. Silvana Chiurca - Ul. Bregovita - Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja;

I/B: Trg Valdibora - Trg Giuseppea Garibaldija - Ul. Vladimira Švalbe - Uspon Francesce Bodi - Plato stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja;

I/C: Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja - Uspon Francesce Bodi - Šetalište braće Gnot - Ul. sv. Križa - Obala Pina Budicina;

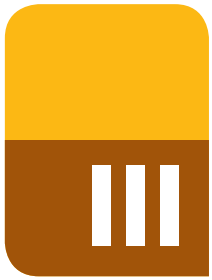
I/D: Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja - Ul. Grisia - Ul. Savičentska - Ul. Montalbano - Stubište Costantini - Ul. Trevisol - Ul. Pod lukovima - Trg sv. Benedikta / Ul. Remigia Devescovija.

str. 44-57

ITINERARI S DRUGE STRANE NEKADAŠNJEG KANALA

II: 1. Trg na mostu; 2. Ul. Edmonda De Amicisa; 3. Samostan sv. Franje; 4. Osnovna škola Vladimira Nazora; 5. Ul. Carera; 6. Crkvica sv. Karla Boromejskog; 7. Zajednica Talijana "Pino Budicin" – Palača Fabris-Milossa; 8. Trg na lokvi; 9. Romanička crkva Presvetog Trojstva; 10. Villa "Maria Antonia"; 11. Zgrada Doma za odrasle "Domenico Pergolis"; 12. Strukovna škola Eugena Kumičića; 13. Rovinjska Gimnazija; 14. Crkvica Blažene Djevice od Milosrđa; 15. Obala Alda Negrija i Alda Rismonda; 16. Zgrade bivše Tvornice duhana; 17. Crkva sv. Nikole; 18. Trg Giovannija Pignatona.

str. 58-65

POVIJESNO-KULTURNE ZNAMENITOSTI UŽE I ŠIRE OKOLICE GRADA ROVINJA

III: NA SJEVERU GRADA: 1. Institut "Ruđer Bošković" i Akvarij; 2. Zgrade Tvornice Mirna; 3. Groblje Laste; 4. Zgrade bivše željezničke stanice; 5. Paviljoni bolnice "Prim. dr. Martin Horvat"; 6. Povijesno-arheološko područje Rt Križ, uvala Valfaborso, Rt sv. Eufemije, uvala Valsaline i Valalta; 7. Limski kanal.

III: NA JUGOISTOKU GRADA: 8. Park šuma Zlatni rt - Punta Corrente; 9. Turnina; 10. Kamenolom "Monfiorenzo" ("Fantazija"); 11. Gradina Monkodonja i nekropola Mušego; 12. Palud / Palù; 13. Rovinjsko Selo.

str. 66-69

ROVINJSKO OTOČJE

IV: 1. Otok Sv. Katarina; 2. Otok Sv. Andrija; 3. Otok Sv. Ivan na Pučini; 4. Svjetionik sv. Ivana.

Predložili smo nekoliko smjerova (ruta), od kojih je svaki označen svojom bojom, a točke su podređene po smjeru i broju. Za one koji ulaze sa sjeverne strane grada, itinerar počinje od samog ulaza u pješačku zonu na obali Valdibore; za one koji ulaze u grad s jugoistočne strane itinerar započinje od Trga na lokvi ili od Obale Alda Negrija. Na raspolaganju smo Vam za sva eventualna pitanja, nedoumice ili pojašnjenja:

Turistička zajednica grada Rovinja-Rovigno,
Trg na mostu 2,
tel. +385/52/811-566,
info@rovinj-tourism.hr
www.rovinj-tourism.hr

KRATKA PRIČA O BOGATOJ ROVINJSKOJ POVIJESTI

Rovinj je važno mjesto na zapadnoj istarskoj obali i sjevernom Jadranu. Podno crkve sv. Eufemije i sv. Jurja, svojih zaštitnika, grad je ovo bogate povijesti, prepoznatljiv po svojim neponovljivim konturama. Njegova posebnost i ljepota ogleda se u jedinstvenoj harmoniji starogradske jezgre i značajnog krajobraza priobalja i otoka. Lijepo je to primijetio rovinjski pjesnik Eligio Zanini u stihu posvećenom svome gradu: "oûn cantòn *daparedeî[*" ili jednostavno: "*kutak raja*".

Rovinj je sjedište brojnih upravnih i administrativnih službi na gradskoj i županijskoj razini. Gradskim statutom ozakonjena je cjelovita dvojezičnost, jer zajedno s većinskim hrvatskim stanovništvom ovdje živi i brojna autohtona talijanska nacionalna zajednica, koja ima svoje institucije te vrtić, osnovnu i srednju školu. Posebno je naglašena multikulturalnost i *convivenza* (suživot), koji vuku korijene iz antifašističkog i partizanskog pokreta u Drugom svjetskom ratu.

Naziv Rovinj-Rovigno (prvi ga u pisanim dokumentima spominje Ravenski anonim /6.-7. st./, nazivajući ga *Ruigno, Ruginio*; (u srednjovjekovnim izvorima javlja se i latinska varijanta *Rubinum*) potječe vjerojatno od imena vlasnika jednog posjeda iz rimskog razdoblja, *Rufiniusa*.

Rovinjsko je priobalje razvedeno brojnim uvalama, rtovima i područjima znatne pejzažne i ekološke važnosti, brojnim otocima, otočićima i školjima. Tu su i Limski kanal, park-šuma Zlatni rt - Punta Corrente, kamenolom "Monfiorenzo" ("Fantazija") i ornitološki rezervat "Palud - Palù".

Područje na kojem se nalazi Rovinj karakteriziraju brojni brežuljci, pretežito pokriveni mediteranskom makijom i šumom te plodne i obradive zavale u kojima uglavnom prevladava uzgoj vinove loze i masline. Rovinjska klima je mediteranska, s velikom insolacijom tijekom cijele godine; ljetnu toplinu i sparinu tijekom dana ublažava maestral, a navečer lagana *bàva da tièra* (rov. dijal., povjetarac s kopna). Mediteranska klima određuje i zimska razdoblja, jer rijetke su snježne padaline, kao i temperature ispod ništice.

Čovjekova nazočnost na rovinjskom području seže u prapovijesna razdoblja, a današnja povijesna jezgra, nastala vjerojatno na prapovijesnoj gradini, potječe iz 3. - 5. st. Kao i ostali djelovi Istre, i Rovinj je tijekom svoje povijesti, upoznao razne državne vlasti, posebno onu Mletačke Republike (grad je ušao u sferu mletačkog interesa već od 9. - 10. st.; 1283. godine prisegnuo je na vjernost Veneciji, sve do 1797. godine), koja je ostavila neizbrisivi trag u urbanoj jezgri, društveno-kulturnom, lingvističkom i umjetničko-arhitektonskom segmentu.

Za razliku od mnogih drugih istarskih gradića, Rovinj je u 16. i u prvoj polovici 17. st., kada su ratna razaranja i epidemije raznih bolesti harale Istrom te prorijedile istarske naseljene prostore, uspio svoju demografsku strukturu očuvati gotovo netaknutom, zahvaljujući otočnom položaju koji se lako štitio u vrijeme širenja epidemija, vlastitim privrednim resursima i stalnim kolonizacijskim valovima. U sljedećih 150 godina grad je konstantno rastao, i ekonomski i demografski, čuvajući svoje autohtono romansko tkivo. Stoga se akulturacija naseljenih obitelji i pojedinaca, pa i onih koji su različite etničke korijene, odvijala kao neizbježni i prirodni proces, bez posebnih društvenih trzavica.

Unutar povijesne jezgre je u drugoj polovici 18. st. živjelo više od 13.000 stanovnika pa je Rovinj tada bio jedan od najnapučenijih gradova na Jadranu. Nije bilo plemićkih obitelji, prevladavale su one građanskog porijekla, a osobito pučani: ribari, pomorci, škveraroli i kalafati, kamenoresci i poljoprivrednici, koji su i predstavljali veliku većinu radnoaktivnog stanovništva. Iz tog je razloga Rovinj svojedobno i nazvan *La popolana del mare,* što bismo mogli prevesti kao Pučanka s mora.

Nakon dugog habsburškog razdoblja (do 1918. godine), uslijedila su burna i bremenita desetljeća okarakterizirana

dvama svjetskim ratovima, Kraljevinom Italijom, pripojenjem Istre Jugoslaviji i teškim drugim poraćem, koje je nakon Pariškog mira dovelo do iseljenja velikog broja stanovnika Rovinja. Nakon raspada jugoslavenske države (1991. godine), odnosno osamostaljenjem Republike Hrvatske, Rovinj prirodno ostaje dijelom Hrvatske, dobiva status Grada i postaje jednim od najznačajnijih središta Istarske županije.

Povijesno je središte smješteno na brežuljku i ograničenom prostoru nekadašnjeg otoka: kuće koje su zbijene jedna uz drugu, sve do prostora pred velebnom baroknom župnom crkvom sv. Eufemije i sv. Jurja, koja svojim vitkim zvonikom nadvisuje grad. Otok je 1763. godine zatrpavanjem kanala spojen s kopnom.

"Ljubim te Rovinju moj, jer dao si nam izniman i prekrasan dar: milost i sigurnost života u svijetu iz snova, u prostorima koje je čovjek stvorio za čovjeka" - riječi su to jednog od vodećih štovatelja rovinjske kulture i tradicije Antonija Pellizzera, kojima je sažeo stoljeća neraskidive ljubavi između stanovnika i gradića izniklog na otočiću uz zapadnu obalu Istre. Jednostavnost poploćenja, chiaro-scuro zaigranost ulica, plastičnost dekoracije rovinjskog kamenja, sveprisutna vertikalna tendencija zgrada, privrženost začudnoj batani, skladu bitinada i sugestivnom rovinjskom dijalektu. "Doista, mora da je osebujnost nutrine duše ovdašnjih stvaratelja uspjela u tome da svatko tko se u njemu zatekne osjeti šarm brojnih uličica, trijemova, lukova, unutarnjih dvorišta, šterna, mansardi, krovnih terasa, balkona, stuba i stubišta…, šarm s okusom ugodnog lutanja labirintom prošlosti kojem su na svakom koraku dani, godine i stoljeća utisnuli pečat trajnosti: nulla dies sine…"

I/A

ITINERARI KROZ NEKADAŠNJE OTOČNO NASELJE

I/A: Ulaz u pješačku zonu sa sjeverne strane - Obala Palih boraca - Ul. Pietra Ive - Trg na Mostu - Trg m. Tita - Matteottijev trg - Ul. Fontika - Veli Trg - Početni dio Ul. Grisia - Prolaz Natorri - Početni dio Ul. Casale - Ul. Silvana Chiurca - Ul. Bregovita - Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja

Luka - Porto Valdibora
Luka Sv. Katarina
Potro S. Caterina
Andana
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
Obala palih boraca - Riva ai caduti del MPL
Giordana Paliage - Giordano Paliaga
Pecine - Pietrola Grotta
Uspon - Salita P. Bo
Vladimira Svalica - Vladimir Svalica
Setalište Braće Gnot - Lungomare Fratelli Gnot
Trg Sv. Eufemija - Piazzale S. Eufemia
Sv. Eufemija - S. Eufemia
Bregovita
Petra Stanovnika - Pietro Stanovnich
Trg Valdibora - Piazza Valdibora
Giuseppe Sanibalti
Pietro Ive
Augusta Ferrija - Augusto Ferri
Androna Leme
Trg Sv. Franje - Piazzale S. Francesco
Sv. Franjo - S. Francesco
Marca Garbina - Marco Garbin
Edmonda de Amicisa - Edmondo de Amicis
Vladimira Gortana - Vladimir Gortan
Fontera
Pekarska - Del Fornetto
Carera
Trg na mostu - Piazzale del Ponte
Zdenac - Pozzo
Andrea Milossa - Angelo Zuliani
Prilaz - Corte Macaria
Marco Zelco
Riuseppea Mazzinija - Giuseppe Mazzini
Trg kraljа Epulona - Piazza re Epulo
Trg - Pzza Campitelli
Marina
Duga - Androna Lunga
Sottolatina
Nova - Calnova
Giosuè Carducci - Giosuè Carducci
Trg na Jokvi - Piazzale del Lago
Mattea Benussija - Matteo Ben
Riva Aldo Rismonda - Obala Aldo Rismonda
Riva Aldo Rismonda - Joakima Rakovca - Joakim Rakovac
Riccardo Daveggia - Riccardo Daveggia
Nelia Quarantotta - Nelio Quarantotto
Trg Tabakina - Piazzale delle Tabacchine
Obala Aldo Negrija - Riva Aldo Negri
Obala Pina Budicina - Riva Pino Budicin
Trg m. Tita - Piazza M. Tito
Trg G. Matteotti - Piazza G. Matteotti
Trg G. Ignatova - Piazza G. Ignatov
Beroaldov prolaz - Volto dei Beroaldo
Volt Trg - Piassa Grande
Garzotto
Montalbano
Trevisol
Svetog Kriza - Santa Croce
Sv. Križ - S. Croce
Sv. Josip - S. Giuseppe
Grisia
Svićenta Ka - Sanvicenti
Andrija Cvekara - Andrea Cvekara
Casale
Monte
Coronate - Coronata
S. Chiarica
Oratorij - Oratorio
Sv. Benedikt - S. Benedetto
Sv. Karlo Borromej - S. Carlo Borromeo
Zajednica talijanskih Comunità degli Italiani
Ribarski prolaz - Passo dei Pescatori
Prilaz - Corte Macaria
Pusća - del Deserto
Sv. Nikola - S. Nicolò
Trg Sv. Franje - Piazzale S. Francesco
Jurja Dobrile - Juraj Dobrila
Obala Aldo Rismonda
Carera
Pataraska - Degli Agricoltori
Riva Aldo Rismonda - Joakima Rakovca - Joakim Rakovac
Riccardo Daveggia - Riccardo Daveggia
Nelia Quarantotta - Nelio Quarantotto
Trg Tabakina - Piazzale delle Tabacchine
Obala Aldo Negrija - Riva Aldo Negri
Obala Pina Budicina - Riva Pino Budicin
Trg m. Tita - Piazza M. Tito
Trg G. Matteotti - Piazza G. Matteotti
Trg G. Ignatova - Piazza G. Ignatov
Beroaldov prolaz - Volto dei Beroaldo
Volt Trg - Piassa Grande
Garzotto
Montalbano
Trevisol
Svetog Kriza - Santa Croce
Sv. Križ - S. Croce
Sv. Josip - S. Giuseppe
Grisia
Svićenta Ka - Sanvicenti
Andrija Cvekara - Andrea Cvekara
Casale
Monte
Coronate - Coronata
S. Chiarica
Oratorij - Oratorio
Sv. Benedikt - S. Benedetto
Sv. Karlo Borromej - S. Carlo Borromeo
Zajednica talijanskih Comunità degli Italiani
Ribarski prolaz - Passo dei Pescatori
Pusća - del Deserto
Sv. Nikola - S. Nicolò
Trg Sv. Franje - Piazzale S. Francesco
Jurja Dobrile - Juraj Dobrila
Obala Aldo Rismonda
Carera
Pataraska - Degli Agricoltori

Rovinjska povijesna jezgra

Promatrana u cjelini, rovinjska povijesna jezgra oblikovana je kao jedinstvena urbana kontura koja pokazuje jasne crte mletačkih arhitektonskih modela, zbog čega mnogi Rovinj nazivaju "malom Venecijom". Geomorfološka obilježja rovinjskog otočnog brežuljka i već izgrađeni kasnoantički i srednjovjekovni supstrat nisu međutim dozvoljavali da se u rovinjskoj povijesnoj jezgri razvija u potpunosti mletačka tipologija, s najznačajnijim javnim zgradama građenim oko glavnog trga (tzv. *Platea magna communis*).

Rovinjska povijesna jezgra otkriva jasnu pučku povijesno-društvenu matricu, gotovo isključivo u funkciji stanovanja. U svojim najvrjednijim arhitektonsko-urbanim strukturama nedvojbeno upućuje na građanski sloj koji je uslijed velikog ekonomskog rasta tijekom 17. i 18. st. mogao ulagati i u urbanu izgradnju. Najočitiji primjer tog građevno-urbanog uzleta je rekonstrukcija novog zvonika i izgradnja nove i veće barokne župne crkve (*vidi I/A – 17.*).

Brojna vanjska stubišta i skalinade, baladuri, portici, unutrašnja dvorišta, slijepe uličice, šterne, krovne terase, mansarde te brojni chiaro-scuro efekti, zahvaljujući "plastičnoj" dekoraciji portala, prozora, balkona i krovnih vijenaca, posebna su i upečatljiva karakteristika rovinjske urbane jezgre.

Kao i svako drugo urbano središte, i Rovinj je bio opasan zidinama: na početku je na samom vrhu postojao obzidani *castrum* oko prve župne crkve, a prve skromne ranosrednjovjekovne gradske zidine, rekonstruirane u 12 st., pojačane su krajem 16. st. za vrijeme uskočke opasnosti (*vidi. I/D-7*). Nekad su zidine imale šest gradskih vrata, od kojih su još in situ Balbijev luk/Vrata stare ribarnice (*vidi. I/A-6*), Pod zidom (*vidi I/C-9.*), vrata sv. Benedikta (*I/D-7.*), sv. Križa (*I/C-6.*), i Iza tvrđave.

I danas, baš kao i nekada, u rovinjsku urbanu jezgru, opasanu visokim i čvrstim zidinama, ulazi se kroz nekoliko vrata, a s glavnog trga pristupa joj se kroz Balbijev luk.

Spomenik Palim borcima na Valdibori

Kazalište Antonio Gandusio

I/A-1. Spomenik poginulim antifašističkim borcima-partizanima

Spomenik poginulim antifašističkim borcima / partizanima Rovinjštine, izrađen po nacrtu kipara Ivana Sabolića (Peteranec, 1921.- Zagreb, 1986.), otkriven je 6. rujna 1956. Dio tog monumentalnog djela su biste rovinjskih narodnih heroja Drugog svjetskog rata Giuseppea "Pina" Budicina (1911. - 1944.) i Mattea "Cia" Benussija (1906. - 1951.) koje je izradio kipar i akademski slikar Mate Čvrljak (Konjevrate kraj Šibenika, 1934.) 1974. godine. Tijekom proljeća 1957. godine taj je obalni dio Valdibore preuređen u gradski park.

I/A-2. Kazalište "Antonio Gandusio"

Zgrada u kojoj se danas nalazi kazalište "Antonio Gandusio" podignuta je 1854. godine na obalnom dijelu Valdibore koji je nasut tijekom prve polovice 19. st. U prizemlju zgrade, tada nazvane *Rubineo*, do drugog poraća nalazile su se ribarnica i mesnica, a na katu velika gradska dvorana. Ta je dvorana 1865. godine preuređena u kazalište, koje jednostavnim neoklasicističkim linijama fasada i zanimljivim interijerom spada u red najstarijih istarskih kazališta. Prigodom rekonstrukcije 1923. godine kazalištu je nadjenuto ime Antonija Gandusija, po jednom od najvećih komičara talijanskog "novecenta", rođenom u Rovinju 1873. godine (umro u Milanu 1951.), koji je i sam u više navrata recitirao i glumio upravo u tom kazalištu. Popularni "Gandusio" danas je rado posjećen dom lokalnih i nacionalnih kazališnih družina, a od devedesetih djeluje i kao kinodvorana.

Trg na mostu

Muzej Grada Rovinja-Rovigno

I/A-3. Trg na mostu

Do Trga na mostu dolazimo Ulicom Pietra Ive, kojom je do 1763. godine tekao sjeverni krak kanala (južni je krak tekao preko Trga Pignaton) koji je odvajao otočno naselje od kopna.

Na ovom je trgu nekad postojao most koji je s kopnene strane preko kanala vodio do velikog tornja, tzv. *Torre del porton del ponte,* središnje obrambene strukture zidina podignutih nad kanalom u 12. st. *(vidi I/A-5)*. Na samom kanalu su se otvarala glavna vrata s velikim renesansnim portalom, kroz koja se ulazilo u rovinjsko otočno naselje. Nad portalom je stajao primjerak mletačkog lava iz 15. st. te godina 1563. (danas na tornju sata; *vidi I/A-5*.). Navodno je jedan od gradskih otaca, inspiriran Danteovim stihovima, naložio da se iznad portala uklešu riječi: "*Lo reposso dei deserti"* (Utočište napuštenih). Tik do tornja 1543. godine podignuta je i crkvica sv. Spasitelja. U stoljećima koja su uslijedila ovaj se prostor znatno izmijenio i poprimio svoj današnji izgled. Naime, kanal koji je odvajao otočno naselje od kopna zatrpan je 1763. godine, crkvica je srušena 1810. godine, a veliki toranj 1843. godine. Natpisna ploča na zgradi kavane "Al Ponto" posvećena je Rovinjcu Pietru Iveu (1889. - 1921.), koji je bio među prvim žrtvama fašističkog terora u Istri.

I/A-4. Muzej Grada Rovinja-Rovigno

Gradski muzej smješten je u baroknoj palači obitelji Califfi iz 17./18. st.. Centralna os palače naglašena je polukružnim portalom, balkonom na drugom katu te obiteljskim grbom između prozora prvog kata. Muzej je osnovan 1954. godine na inicijativu rovinjskih likovnih umjetnika, s idejom da bude mjesto prikupljanja rovinjske baštine i mjesto gdje će se odvijati bogata izložbena aktivnost. Tijekom svih ovih godina uspješnog trajanja, stvorene su bogate i vrijedne zbirke. Stalni postavi koji su otvoreni za posjetitelje jesu: "Arheološki postav"; "Pomorstvo"; "Zbirka starih majstora" koja čuva jednu od najznačajnijih zbirki umjetnina (osobito talijanskih autora) u Hrvatskoj, nastalih od 15. do 19. st.; "Suvremena hrvatska umjetnost" u kojoj su zastupljena najznačajnija imena hrvatske umjetnosti druge polovice 20. st.; "Rovinjski umjetnici" druge polovice 20 st.; "Soba Alexandera Kirchera" (Trst, 1867.-Dresden 1936.), slikara čiji su najčešći motivi bili more i brodovi; "Memorijalna soba Vilka Šeferova" (Mostar, 1895.-Zagreb, 1974.)", jednog od najznačajnijih hrvatskih pejzažista. U muzeju se čuva i monumentalna biblioteka "Stancovichiana", koju je kanonik Petar Stanković (Pietro Stancovich, 1771. - 1852.) iz Barbana oporučno poklonio Rovinju 1853. godine.

Trg maršala Tita

I/A-5. Trg m. Tita

Trg je ljevkastog oblika, a otvara se prema pitoresknoj lučici sv. Katarine. Prostor je nastajao u prvim stoljećima razvoja naselja nasipavanjem dijela priobalja, a od ranog srednjeg vijeka predstavljao je zasebni obrambeni međuprostor između predziđa iz 12. st. na kanalu (*vidi I/A - 3.*) i gradskih zidina oko otočnog naselja. Od prve polovice 17. st., prestankom ratnih opasnosti i raznih boleština, taj se prostrani prostor pretvorio u novi glavni rovinjski trg, ondašnji Piazza *della Riva*, tj. Obalni trg.

Na trgu se nalaze:

- na sjevernoj strani, u prizemlju središnje zgrade jedna je od najstarijih rovinjskih kavana "Viecia Batana";
- toranj gradskog sata podignut sredinom 19. st. (dio satnog mehanizma potječe od starog gradskog sata iz kraja 18. st.). Toranj je rekonstruiran 1907. godine, kada je na njegovo pročelje uzidan mletački lav u pokretu ulijevo, iz 15. st., koji je do 1843. godine stajao na vanjskom pročelju tornja na mostu (*vidi I/A-3.*). Danas je gotovo nečitljiv njegov neuobičajeni slogan: ALLIGER ECCE LEO TERRAS MARE SIDERA CARPO = "Krilatog evo lava, zemlje, mora i zvijezde grabi";
- velika zgrada Doma kulture na kućnom broju 3, s neoklasicističkim pročeljem, sagrađena 1869. godine za potrebe Istarskog okružnog suda. Mnogo ranije na taj se prostor dovodila stoka pronađena u šteti (o tome svjedoči kameni stup s natpisom D'ANIMALIA, naslonjen na fasadu zgrade koja gleda prema moru, tik do tornja gradskog sata); u godinama 1680. - 1772. ondje se nalazilo skladište žita, a do izgradnje suda i rovinjska zalagaonica;
- hotel "Adriatic" - prvi moderni rovinjski hotel otvoren krajem 1913. godine. S fasadnim neoklasicističkim elementima, sagrađen je na mjestu gdje je ranije stajala jedna od obrambenih kula gradskih zidina. Uz hotel, u prostoru nekadašnje velike gradske lođe (iz 1678 - 79.), 1891. godine otvorena je prva gradska kavana "Caffé Municipio";
- mala gradska fontana inaugurirana 21. lipnja 1959. godine, prigodom svečanog obilježavanja završetka izgradnje vodovodnog kraka Višnjan - Rovinj. Autor fontane (ujedno i skulpture "Dječaka s ribom" na vrhu, koju Rovinjci iz nekog razloga zovu "Keko") jest kipar Marijan Kocković (Zagreb, 1923. - Dubrovnik, 1991.) koji je neko vrijeme boravio i stvarao u Rovinju. Taj je kipar ujedno i autor spomenika postavljenog na rivi uz Mali mol, posvećenog Antonu Bućkoviću kojeg su nacisti objesili 10. listopada 1944. godine;
- Najstariji rovinjski gat je Mali mol, koji dominira povijesnom lučicom, u kojoj su i danas usidrene brojne tradicionalne male drvene batàne (vidi I/C – 8.). S njega polaze linijski brodovi za otoke Sv. Katarina i Sv. Andrija (Crveni otok).

Balbijev luk

I/A-6. Balbijev luk

Barokni Balbijev luk podignut je između 1678. - 1679. godine, za vrijeme načelnika Bernarda Barbara, na mjestu nekadašnjih Vrata stare ribarnice, koja su od davnine vodila u otočnu povijesnu jezgru unutar zidina. Tada je na trokutnom zabatu iznad nadvratnika uzidan mletački lav u pokretu ulijevo (kraj 15. st.), s neuobičajenim sloganom VICTORIA TIBI MARCE EVANGELISTA MEUS (Pobjeda tebi, Marko, evanđelistu moj). No, nije samo slogan neobičan, već i sama skulptura lava. Naime, vrlo rijetko su na mletačkim lavovima bili prikazani spolni organi.

Od nastanka gradskih zidina ovo su bila glavna gradska vrata, a naziv Balbijev luk nadjenut im je mnogo kasnije. Naime, načelnik Francesco Almoro Balbi 70-ih godina 18. st. na luk je postavio novu atiku s grbovima svoje obitelji. Uz to, dao je uzidati natpisnu ploču u samo središte luka koja je nekad stajala na susjednoj zgradi (br. 3 na Trgu m. Tita; *vidil/A-5.*), a koja govori o podizanju skladišta žita 1680. godine za vrijeme načelnika Danielea Balbija: HYERONIMVUS PISANI// OPT.PROVINCIAE PRAESES// DANIEL BALBI// INTEGERRIVUS RECTOR//FAVSTA PARELIA//NOVVM HORREUM//PORTVM INCONCVSSU//BONA OMNIA//PORTEDVNT//MDCLXXX.

Kamene glave-maskeroni ("turska" s vanjske strane; "venetska" s unutarnje strane) na zaglavnom kamenu luka trebalo bi vjerojatno povezati s funkcijom komitenta tog prekrasnog luka, načelnika Bernarda Barbara i ulogom njegove obitelji u odnosima između Mletačke Republike i turske Porte u vrijeme kada ni u Istri nije prošla opasnost od turskih napada.

S lijeve strane Balbijevog luka nalazi se još *in situ* kratki potez gradskih zidina koje su tekle prema jugozapadu.

ZANIMLJIVOSTI: ROVINJ I MORE

Rovinj je grad koji je oduvijek bio okrenut moru: po tipologiji je tipično priobalno mjesto, društveno i gospodarski posebno povezano s morem, Jadranom odnosno Mediteranom, što je uvelike uvjetovalo i njegov višestoljetni razvoj. Od kraja 16. st. do sredine 19. st. Rovinj je držao istarski primat u ribarstvu, u pomorstvu, u maloj brodogradnji, pa čak i u krijumčarenju. Rovinjska tradicionalna plovila bivala su pokretana veslima, ali i jedrima. Koristilo se posebno jedro, oglavno jedro, lokalnog naziva "vìla al tièrso". Rovinjci su bili vješti na moru i pravi znalci kad je riječ o morskim strujanjima i razvoju vremenskih (ne) prilika. Ruža vjetrova, postavljena 2004. godine na parteru samog početka Malog mola, podsjeća na to prošlo vrijeme, na vještinu predaka pri plovidbi "uz vjetar" te nas podučava odakle pušu "rovinjski vjetrovi" i kako su se nazivali na starom rovinjskom dijalektu: tramuntàna/tramuntanìò (sjeverac), grìgo (bura), livànte (istočnjak), siruòco (jugo), uòstro (oštro), garbeîn/garbinasso (libeć), punènte/punantàda (zapadnjak), maìstro/maistralòn (maeštral).

Gradska palača

I/A-7. Gradska palača

Počeci gradnje nove komunalne palače, tik do gradskih zidina i starih vrata sv. Damjana, sežu u 1308. godinu. Kasnije je taj potez zidina pomaknut prema sjeveru i u njemu su otvorena gradska vrata, tzv. Vrata stare ribarnice (*vidi I/A-6.*). Razlog imenovanja je prozaičan: na novonastalom omanjem trgu prodavala se riba. Tijekom kasnijih stoljeća brojne su bile preinake, dogradnje i interpolacije komunalne palače (1678. - 79.). Prvi je kat proširen iznad velike lođe, sve do 1822. godine kada je srušen kompleks Vrata sv. Damjana (nazvanih po crkvici koja se nalazila na obližnjem trgu) i omogućena neposredna komunikacija prema povijesnoj jezgri. Tom prigodom rekonstruirano je pročelje, koje je danas ukrašeno lijepim baroknim portalom i grbovima rovinjskih načelnika, postavljenim 1935. godine te iznad portala, grbom grada Rovinja (crveni križ na bijelom/srebrnom polju) i mletačkim lavom (16. st.), prikazanim "in maestà" ili "in moleca", s uobičajenim sloganom PAX TIBI MARCE EVANGELISTA MEUS (Mir tebi, Marko, evanđelistu moj).

U atriju komunalne palače skromni je lapidarij s pločama i grbovima rovinjskih načelnika te uglednih obitelji.

Na prvom katu nalazi se rovinjska vijećnica, koja se nekad protezala od pozicije iznad Vrata sv. Damjana do susjedne zgrade u kojoj je stanovao mletački načelnik, o čemu govori ploča uzidana na fasadi današnje zgrade (Trg G. Matteottija br. 2). Duž cijelog jednog zida vijećnice nalazi se prekrasna renesansna freska restaurirana, kao i vijećnica, 2004. godine. Fresku je dao izraditi načelnik Scipione Benzono 1584. godine. Iako je autor freske nepoznat, kompozicija i paleta boja stavljaju je u okvir mletačkog slikarstva s kraja 16 st., kada je u Veneciji bila posebno aktivna radionica Paola Veronesea. Na centralnom medaljonu i podno njega prikazana je sva simbolika grada Rovinja: rovinjski zaštitnici sv. Eufemija i sv. Juraj s Bogorodicom, grb načelnika naručitelja i rovinjski grb (čije je simbol preuzet sa štita sv. Jurja, prvog gradskog zaštitnika, i prikazuje crveni križ s blago zaobljenim krakovima na bijelom polju). U memorijalno-povijesnoj literaturi 18. i 19. st. spominje se i nar kao prvi simbol grada Rovinja.

***ZANIMLJIVOSTI:* ROVINJSKE SEDMEROKUTNE CRKVICE**

Rovinj je svojedobno imao tri sedmerokutne crkvice: one sv. Damjana i Kuzme, Snježne Gospe i sv. Trojstva. Srednjovjekovna kapelica rovinjskih načelnika crkvica sv. Damjana i Kuzme koja se do 1840. godine nalazila na Matteottijevom trgu (ispred današnjeg Centra za povijesna istraživanja) te crkvica Snježne Gospe koja se do 1810. godine nalazila na Trgu Campitelli, srušene su. Današnjim generacijama ostavljena je u nasljeđe tek crkvica sv. Trojstva, koja se nalazi na Trgu na lokvi.

Centar za povijesna istraživanja

I/A-8. Centar za povijesna istraživanja

Osnovan je 1968. godine na inicijativu Talijanske Unije za Istru i Rijeku (danas Talijanska Unija), kako bi istraživao i prezentirao povijest autohtone talijanske nacionalne zajednice na prostoru njenog povijesnog obitavanja. Uz to, temeljna je tematika njegovog istraživačkog djelovanja regionalna povijest Istre, Rijeke, Kvarnera i područja bivše mletačke Dalmacije. Centar na talijanskom jeziku, sa sažecima na hrvatskom i slovenskom, objavljuje i serije (do 2015. više od 300 svezaka): *Atti, Collana degli Atti, Quaderni, Monografi, Documenti, Ricerche sociali, Etnia*, *Fonti* te bilten *La Ricerca*. Kulturno-povijesnim sučeljavanjem i dijalogom Centar je uvelike obogatio historiografiju navedenih regija i područja, a osobito povijest talijanske nacionalne zajednice koja danas živi na teritoriju Slovenije i Hrvatske.

Znanstvena knjižnica Centra čuva više od 110.000 svezaka i potpuno je informatizirana. Od 1995. godine ima status depozitarne knjižnice Vijeća Europe, s posebnom sekcijom o ljudskim pravima i pravima manjina te o zaštiti okoliša.Vrijedna je i zbirka zemljopisnih, topografskih i vojnih karata te crteža, slika i veduta od 15. stoljeća do danas.

Zgrada Centra je u srednjem vijeku (do 18. st.) bila sjedište jednog od rovinjskih fontika (skladišta žita), a 1872. godine u njoj je bio smješten pogon novootvorene tvornice duhana.

U starija vremena Matteottijev trg je bio sjedištem završne manifestacije rovinjskog Karnevala, kada bi zakrabuljene grupe zapalile pusta (lok. naziva La Viècia), oličenje svih zala, nakon što bi ga objesili na vrh stepeništa koje je vodilo na kat srednjovjekovne zgrade fontika.

S Matteottijevog trga ulazimo u obližnje sporedne ulice. Lijevo, u Ulici Iza kasarne (toponim): kuća br. 16, s gotičkim i renesansnim prozorima, bila je sjedište "gastalda" koji je upravljao gradom za vrijeme Akvilejskog patrijarhata (13. st.). Desno krećemo u Ulicu Zdenac (toponim). Natpisna ploča na kući br. 15 daje nam na znanje da je tu rođen riječki i tršćansko-koparski biskup Antonio Santin (Rovinj, 1895. - Trst, 1981.). Ravno, preko Ullice Fontika, dolazimo do Velog trga.

ZANIMLJIVOSTI: ROVINJSKI MLETAČKI LAVOVI

Mletački lav simbolični je prikaz evanđelista sv. Marka, a ujedno i amblem Mletačke Republike. Nalazimo ga u svim centrima koji su bili pod mletačkom upravom, i to u prvom redu na pretorskim palačama, lođama, fonticima, zalagaonicama, zidinama, gradskim vratima i cisternama.

Amblem lava javlja se najčešće u dvije varijante:

- u pokretu ulijevo, koji može biti i "stojeći" ako je jedna od prednjih nogu ravna, kao što pokazuju primjeri na Balbijevom luku (vidi I/A-6.) i na tornju sata (I/A-5.) u Rovinju;

- "in maestà", tj. koji iskazuje veličanstvo jer izvire frontalno iz mora, kao na primjeru rovinjske gradske palače (I/A-7.). Ovu varijantu lava zovu još "in moleca", zbog oblika njegovih krila, visoko podignutih s obje strane glave. Puk je ovu varijantu lava znao podrugljivo nazivati račićem, jer doista podsjeća na običnog račića ("cancer moenas") koji postaje mekan kada izgubi ljusku.

Još su i danas živa vjerovanja da mletački lav s otvorenom knjigom znači mir, a sa zatvorenom rat. Potonji su se navodno nalazili u pograničnim mjestima, odnosno u mjestima koja su bila izložena mogućoj opasnosti. Pravi razlog mnogo je prozaičniji, riječ je o običnoj kronologiji. Naime, do sredine 14. stoljeća mletački lav se prikazuje isključivo sa zatvorenom knjigom. Od tada pa do 15. st. pojavljuju se obje varijante.

U Rovinju su se sačuvala tri mletačka lava (od ukupno šest) s otvorenom knjigom, a svojim pozama i drugim stilsko-dekorativnim elementima obogaćuju ikonografsku paletu mletačkih lavova.

Veli trg (Piassa Granda)

I/A-9. Veli trg (*Piassa Granda*)

Premda skromnih gabarita, u srednjem vijeku bio je glavni rovinjski trg. U najnapučenijem istarskom gradu, u kojem se svaki slobodan prostor do krajnjih granica iskorištavao za stambenu namjenu, ni trgovi nisu mogli biti prostraniji.

Na uglu raskrižja s Ulicom Garzotto nalazi se prostrana zgrada na kojoj je isklesan obiteljski grb i godina 1686., a koja je pripadala obitelji Califfi. Tu se nalaze i dvije renesansne venecijanske palače s "piano nobile" i vratima u obliku bifore na drugom katu, u koje se ulazi s Ulice Montalbano: natpis na nadvratniku kućnog br. 1 (IOANNES BAPT. A BASILI. SQ. ANTONII MARIE // CIVIS LEODII ET HABITATOR RUBINI // MDLXXX DIE P. IUNII) kazuje nam da je tu zgradu podigla 1580. godine obitelj Basilisco porijeklom iz Lodija (Italija).

Nasuprot palače u mletačko se doba nalazila i zgrada u kojoj je bio smješten najstariji fontik. Na krovu je bio gradski sat, restauriran 1779. godine (neki njegovi elementi ugrađeni su kasnije u mehanizam današnjeg sata na Trgu m. Tita; *vidi I/A-5.*).

S Velog trga kreću sve najvažnije longitudinalne ulice povijesne jezgre koje vode do platoa oko župne crkve sv. Eufemije i sv. Jurja. Pored centralne Ulice Grisia, tu su i paralelne ulice Montalbano (toponim), Garzotto (po prezimenu rovinjske obitelji) i Casale (toponim) sa značajnim graditeljskim elementima, starim popločenjima, voltama, kamenom plastikom, lijepim portalima, nadvratnicima, isklesanim obiteljskim grbovima i natpisima i dr.

ZANIMLJIVOSTI: STARI ROVINJSKI DIJALEKT

Osebujnost povijesne jezgre obogaćuje i jedan posebni aspekt njenog svakodnevnog života. Jezik rovinjske društvene sredine kroz dugi niz stoljeća pa sve do 50-ih godina 20. st. bio je isključivo stari rovinjski dijalekt koji se, kao i svi drugi romanski govori i narječja, razvio iz pučkog latinskog jezika. Rovinjskim dijalektom, "koji je sličan talijanskom jeziku", kao što navodi jedan od najljepših rovinjskih tradicionalnih napjeva "Li ven soûn par li Caſale", još se i dan-danas koristi dio stanovništva i možemo ga čuti na rovinjskim ulicama, kontradama i rivi. Brojni su se toponimi (kao i događaji i ličnosti vezani uz bogatu gradsku povijest) na rovinjskom dijalektu (Grisia, Montalbano, Casale, Trevisol, Piassa Granda i dr.) održali svih tih stoljeća u nazivlju rovinjskih ulica i trgova, iz poštovanja prema nasljeđu i običajima. Tradicionalna rovinjska glazbena tradicija gotovo je sasvim na starom ovdašnjem rovinjskom dijalektu te se i danas izvodi u toj jezičnoj formi, što doprinosi očuvanju njegovu očuvanju, ali i buđenju ljubavi kod mladih naraštaja prema dijalektalnom izričaju. Čak i u crkvi, i uz nepoznavanje jezika, Rovinjci su često znali izokrenuti latinski jezik neuobičajenim dijalektalnim interpretacijama i varijantama. I kod tombole, javne i društvene igre na sreću, vrlo popularne u prošlosti i u Rovinju, izvučeni brojevi koji su se glasno izvikivali imali su dijalektalne i duhovite izričaje, gotovo na granici igre asocijacija: 1 - "el pioûn peîcio" (najmanji); 5 – "i dìdi da la màn" (prsti ruke); 13 – "el noûmaro da Gioûda" (Judin broj); 33 – "i ànidaCreîsto" (Kristove godine); 50 – "mièſo sièculo" (pola stoljeća) 77- "li gàmbe de li dunìte" (noge mršavice); 90 – la pagoûra (strah); itd… U rovinjskom folkloru najpoznatija je "tònbula da Sa Piciuòda", po nadimku gospođe koja ju je vodila na Velom trgu.

Ulica Grisia

Istarski biancone

I/A-10. Ulica Grisia

Grisia je prekrasna skalinada koja vodi do platoa župne crkve sv. Eufemije i sv. Jurja. Njeno popločenje jedno je od najstarijih u povijesnoj jezgri. Pri samom vrhu, popločenje je postavljeno u obliku riblje kosti, a toponim "Grisia" ukazuje na to da se radi o staroj popločenoj komunikaciji koja se strmo uspinje prema vrhu. Pri samom početku, s lijeve strane ulice dvorište je lokalnog naziva "dei Bachièri" (od mesara), koje predstavlja jedan od najljepših izvornih kutaka srednjovjekovne starogradske jezgre i ima visoku ambijentalnu vrijednost. Na križanju s Porečkom ulicom u mletačko doba živjela je malobrojna židovska zajednica. Na zgradi koja nosi kućni broj 38 nalazi se posveta: EXIGUI DVRATE LARES VIRTVTE PARATI // ET MEVS ER SERE POSTERITATIS HONOS // C.K. Duž skalinade Grisije druge se nedjelje u kolovozu od 1967. godine održava likovna izložba na otvorenom, jedna od važnijih umjetničkih atrakcija rovinjskog ljetnog kulturnog kalendara. Ulica Grisia vodi neposredno do platoa crkve sv. Eufemije i sv. Jurja. S njenog središnjeg dijela, na lijevoj se strani ulazi u Porečku ulicu, dok se s desne strane itinerar nastavlja kroz Prolaz Nattori (prezime rovinjske obitelji), Ulicu Casale i Ulicu Silvana Chiurca (rovinjski antifašist).

ZANIMLJIVOSTI: ISTARSKI "BIANCONE"

Grisia i druge rovinjske ulice i trgovi popločeni su kamenom (tzv. "pietra d'Istria / biancone istriano" = istarski kamen, titonski vapnenac gornje jure) koji se vadio iz mnogobrojnih lokalnih kamenoloma i uvelike se koristio u graditeljstvu. Ti su kamenolomi od rimskog doba, a osobito za vrijeme Mletačke Republike i tijekom 19. st., eksploatirani za izgradnju Rovinja, drugih gradova Istre i sjeverne jadranske obale, a posebno Venecije i njene lagune. Otuda i krilatica iz davnih vremena koja živo opisuje rovinjske kamenoresce, koji "znalački lome kamen kao da je drvo" / "cunl'inòìgnoispàcaelsàsocun (cume) ellìgno", dial. rov./.

Prolaz Natorri – Ulice Casale i Silvana Chiurca

Mala poljana Oratorija Žalosne Gospe

I/A-11. Prolaz Natorri – Ulice Casale i Silvana Chiurca

Šetnja ovim kalama rijetko će koga ostaviti ravnodušnim, jer svojevrsni je to vremeplov.

U omanjoj zgradi (br. 1) s visokim dimnjakom na samom početku Ul. Silvana Chiurca nekad je bila smještena jedna od brojnih rovinjskih pekara iz koje se nedvojbeno širio božanstveni miris svježeg kruha i peciva. Na raskrižju ispred te zgrade do 19. st. postojao je izvor slatke vode, po kojem je obližnja ulica dobila naziv Zdenac.

I/A-12. Mala poljana Oratorija Žalosne Gospe

Ovaj je prostor nastao 1940. godine nakon što je srušena malena srednjovjekovna crkvica Majke Božje od Milosrđa, koja je datirala iz 1482. godine. Crkvica se začeljem prislanjala na zgradu u čijem se prizemlju nalazila prva rovinjska ubožnica (*Ospitale*), osnovana 1475. godine. Djelovala je do sredine 19. st., a utemeljena je na inicijativu bratovštine *Madonna del Campo*. Na katu se tada nalazio nevelik oratorij. Rekonstrukcijom zgrade 1940. godine i rušenjem spomenute crkvice nastao je novi visoki i prostrani oratorij, posvećen Žalosnoj Gospi. U niši oltara prenijetog iz stare crkvice smješten je Gospin kip. Ploče uzidane u pročelje oratorija govore nam o povijesti izgradnje tog kompleksa.

Baladur Sa Pavane

Ulica Bregovita

I/A-13. Baladur Sa Pavane

Nasuprot tog oratorija nalazi se srednjovjekovni *Baladur Sa Pavane,* restauriran 90-ih godina 20. st. Ovaj značajni spomenik pučke arhitekture prisutan je u mnogim rovinjskim folklorističkim književnim djelima. Naziv je baladur dobio po prezimenu njegove ondašnje vlasnice Pavan (po gradu Padovi).

ZANIMLJIVOSTI: GUSTOĆA I VISINA ZGRADA

Kako dokazuje i zgrada s "Baladurom Sa Pavane", u iskorištavanju urbanog prostora oduvijek je prisutna vertikalna tendencija u stambenoj izgradnji te široka tipologija urbanističkih rješenja. Ta rješenja, primijenjena bez ikakvog urbanističkog plana, ali u skladu s višestoljetnom tradicijom, stvorila su posebno gustu povijesnu jezgru. Kako bi uštedjeli unutarnji stambeni prostor, baladuri i dimnjaci često su se gradili s vanjske strane. Zgrade su u prizemlju imale svojevrsnu ostavu (magazin) i/ili konobu, a na gornjim katovima kuhinju i spavaće sobe. Tavan je služio i za stanovanje i kao spremište. U većini slučajeva na jednom katu živjela je po jedna obitelj. Za kuhanje i grijanje prostorija u svakom se stanu koristilo ognjište, simbol obitelji i obiteljskog života. Za Rovinj su karakteristični brojni i raznovrsni vanjski dimnjaci na svakom krovu.

I/A-14. Ulica Bregovita

Od Poljane Oratorija ulazi se u strmu Ulica Bregovita koja vodi do crkve sv. Eufemije. Kuće pokazuju izrazite elemente pučke arhitekture, osobito one na kućnom broju 6 i 36, na čijem je nadvratniku uklesano malo znamenje obitelji Marangon i natpis F.M.Q.I. – 1619.

S gornjeg dijela ulice spuštamo se u Ulicu Vladimira Švalbe niz Stubište iza tvrđave, gdje su vidljivi ostaci starih gradskih vrata i, na krovu obližnje zgrade, jedna od ljepših rovinjskih *altana*.

Manje građevine pri kraju ulice nekada su rovinjski poljoprivrednici koristili kao štale. Naime, postojanje malih zona štala unutar starogradske jezgre bila je posebna karakteristika Rovinja. To rijetko susrećemo u drugim većim istarskim centrima, gdje su poljoprivrednici živjeli na svojim poljoprivrednim imanjima.

Poljana na brijegu i crkva sv. Tome

Belvedere nad predjelom Dreîocastiel i uvalom Valdibora

I/A-15. Poljana na brijegu i crkva sv. Tome

U središnjem dijelu Ul. Bregovite nalazimo pitoresknu *Poljanu na brijegu,* koja svojim svodovima i porticima predstavlja jedan od najljepših srednjovjekovnih urbanih kompleksa visoke ambijentalne vrijednosti, dograđen između 1722. i 1723. godine.

Tih je godina dograđena i obližnja srednjovjekovna crkva sv. Tome, koja se kasnije širila nad nadsvođenim uličnim prostorom između nje i Poljane na brijegu. I danas se u crkvicu ulazi s gornje strane preko vanjskog stepeništa. U njoj se više ne služi bogoslužje, već je to mjesto održavanja Rovinjskog Art Programa /RAP/ u organizaciji Zavičajnog muzeja grada Rovinja.

I/A-16. *Belvedere* nad predjelom *Dreîocastiel* i uvalom Valdibora

Belvedere je jedan od tornjeva koji su prema sjeveru štitili gradski obrambeni pojas (pojačan krajem 16. st.) koji se do danas sačuvao u širokom rasponu s obje strane tornja. Toranj i zidine nadvisuju zgrade, krovove, *altane* i dimnjake predjela *Dreîocastiela* ("s onu stranu utvrđenog naselja", obuhvaća današnje ulice Vladimira Švalbe i Arnolongo), koji je nastajao od sredine 17. st., kada se naselje s tog područja počelo širiti van zidina. S *Belvederea* puca pogled prema sjevernoj rovinjskoj luci Valdibori, bolnici "Prim. dr. Martin Horvat" (*vidi III/5.*) te dalje prema predjelu *Monsena*.

Prema sjeveroistoku, na samoj se obali naziru zgrade bivše željezničke stanice (*vidi III/4.*) i gradsko groblje, koje djelomično skriva borova šuma (*vidi III/3.*). Obalni dio Valdibore prema gradu postao je od kraja 19. st. područjem prvih manufakturnih postrojenja te sjevernom rezidencijalnom zonom. Na tom se dijelu ističu elegantna Villa Vianelli (početak 20. st.), zgrada Akvarija rovinjskog Centra za istraživanje mora Instituta "R. Bošković" (*vidi III/1.*) te Tvornica za preradu ribe "Mirna" (*vidi III/2.*).

Kip sv. Eufemije

Crkva sv. Eufemije

I/A-17. Plato, crkva i zvonik sv. Eufemije (i sv. Jurja)

Stara rovinjska groblja

Prostrani plato stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja svoj današnji izgled duguje baroknoj rekonstrukciji crkve tijekom prve polovice 18. st. Prvobitno malo rovinjsko groblje bilo je vjerojatno smješteno oko kasnoantičke crkve, a kasnije, tijekom većeg dijela 18. st., nalazilo se na padini s njene južne strane. Pozamašna rekonstrukcija stolnice nametnula je izgradnju visokog potpornog zida novog prostranog platoa s njene južne (prema groblju) i zapadne strane.

Tada su podignuta i stepeništa prema ulicama Grisia i Montalbano, a nešto kasnije razne su bratovštine i imućniji pojedinci dali izgraditi tridesetak grobnica na južnom popločenju platoa. Također, ugrađeno je pedesetak grobnica na zapadnoj strani uz potporni zid, a one numerirane od I. do XVI. izgrađene su sredstvima rovinjskog dobrotvora kanonika Oliviera Constantinija (u. 1784.).

U podnožju zapadnog djela potpornog zida platoa 1782. godine izgrađena je prva moderna zidana struktura groblja. To je groblje od 1836. do 1851. godine prošireno izgradnjom nove donje terase i u njemu se pokapalo do kraja 19. st.

Crkva sv. Eufemije i sv. Jurja

U prvim stoljećima razvoja Rovinja na mjestu današnje stolnice nalazila se mala jednobrodna crkvica posvećena sv. Jurju, a nedaleko nje i crkvice sv. Uršule, sv. Roka i sv. Mihovila. Sredinom 10. st., nakon "čudesnog doplovljenja" sarkofaga sv. Eufemije na rovinjsku obalu, izgrađena je nova trobrodna crkva, koja je i posvećena toj svetici.

Veliki privredni razvoj od sredine 17. st. nametnuo je Rovinjcima potrebu za novom i većom crkvom te je 8. prosinca 1720. godine Gradsko vijeće izglasalo da se kreće u rekonstrukciju crkve. Nakon višegodišnjih priprema i rušenja spomenutih okolnih crkvica, 1724. godine započela je rekonstrukcija crkve po nacrtu venecijanskog arhitekta Giovannija Scalfarotta (1700. - 1764.). Godinu dana kasnije gradnja je povjerena drugom arhitektu, Giovanniju Dozziju, koji ju je priveo kraju 1736. godine (8. prosinca 1725. postavljen je kamen temeljac). Nova zborna crkva proglašena je znamenitom ("insignis") 11. rujna 1747. godine, a svečana posveta uslijedila je 26. rujna 1756. godine. To novo zdanje najznačajniji je primjer istarske primorske barokne arhitekture, a svojim impozantnim dimenzijama (51,11 m dužine, 30,26 širine, visina srednje lađe 17,71 m, visina bočnih lađa 10,11 m) i zvonikom dominira rovinjskom povijesnom jezgrom. Južna fasada je 1780. godine djelomično obložena kamenom po nacrtu

rovinjskog arhitekta Simonea Battisitelle (Rovinj, 1726.-1799.; *vidi I/B-4.*), a pored ulaznih vrata nalazi se kopija gotičkog bareljefa s prikazom sv. Eufemije koja u ruci drži model grada (original se čuva na južnom zidu prezbiterija crkve). Novo pročelje izrađeno je po nacrtu rovinjskog arhitekta Giacoma Depozza. Pročelje se gradilo od 1861. godine, kako iščitavamo na natpisu nadvratnika glavnih vrata (DEUS QUI OPERATUR IN SUIS // HAEC OMNIA IPSE INCEPIT IPSE PERFECIT - 1861), a završeno je 1865. godine.

Akrostisi na nadvratnicima bočnih vrata Presvetog Sakramenta i same crkve otkrivaju nam datume njihove izgradnje (15. srpnja 1733., odnosno 2. veljače 1732.); onaj na nadvratniku vrata (podignutih 1733.) južnog pročelja postavila je općina koja je imala patronat nad crkvom.

Unutrašnjim prostorom dominiraju dvije serije po 6 arkada i 5 stupova koji ga dijele u tri lađe, od kojih je središnja viša te tri prekrasna samostojeća oltara. Motiv arkada i pilastara ponavlja se na perimetralnim zidovima u kojima se otvaraju po četiri oltara sa svake strane. Simetrična dispozicija arkada i stupova, longitudinalna usmjerenost prema oltarima i sivkasta boja upotrijebljenog kamenog materijala pridaju unutrašnjosti poseban barokni ritam i dinamičnost.

Glavne i bočne oltare (Presvetog Sakramenta i sv. Eufemije) izradio je 1739. - 1741. venecijanski majstor Giacomo Laureato (17. - 18. st.), dok su kipovi sv. Jurja (u sredini, sa zmajem), sv. Marka (lijevo, s lavom) i sv. Roka (desno, sa psom) na glavnom oltaru te kipovi anđela na oltaru sv. Eufemije, djelo majstora kipara Alvisea Tagliapietre (Venecija, 1670. -1747.) i njegovog sina Ambrogia. Kipove anđela na oltaru Presvetog Sakramenta izradio je kipar Giovanni Marchiori (Venecija, 1696. - 1778.).

Zidove kora iza glavnog oltara ukrašavaju tri velike slike, koje su i davno ranije krasile staru rovinjsku župnu crkvu. Platna su vraćena u crkvu 2013. godine nakon dugogodišnjeg restauriranja koje je proveo Hrvatski restauratorski zavod. Tradicionalno se ove slike pripisuju Pietru Pergolisu iz Firence, koji je u Rovinj došao krajem 16. st. *Posljednja večera*, datirana 1574. godine, uz Tizianove modele pokazuje i utjecaj Jacopa Bassana. *Molitva na maslinovoj gori* i *Usnuli apostoli*, čiji se autor inspirirao pretežito prizorom Jacopa Tintoretta izrađenim za bratovštinu sv. Roka u Veneciji, dva su povezana djela koja su izvorno prekrivala jednu od zidnih površina između lukova crkve.

U niši oltara Presvetog Sakramenta nalazi se tabernakul u obliku "tempietta", sa srebrnim vratima. Za ovaj je oltar 1777. godine istoimena bratovština dala izraditi raskošni iskucani srebrni antependij, djelo zlatara Angela Scarabella (Este, 1712.- Venecija, 1795.), koji spada u remek-djela venecijanskog kasnobaroknog zlatarstva. Središnja scena, cizelirana sva u zlatu, prikazuje *Večeru u Emausu*. Značajne su i bočne alegorične figure u pozlaćenom i izlivenom srebru, koje prikazuju *Vjeru* (lijevo) i *Milosrđe* (desno) kao vrline. Na oltaru sv. Eufemije vrijedan je spomena kameni pozlaćeni i oslikani svetičin kip (iz 15. st.), a iza, u njegovom koru, nalazi se sarkofag s tijelom i relikvijama svetice, od prokoneškog mramora izrađenog u Akvileji (oko III. - IV. st. n.e.). Kroz prozorčić na sarkofagu može se vidjeti svetičino tijelo: lice jo je pokrivenom voštanom maskom koju je 1953. godine izradila umjetnica Mila Vod (Budimpešta, 1888. - Zagreb, 1968.). Tijelu nedostaje lijeva ruka, koju su, po predaji, zadržali Mlečani u crkvi sv. Kancijana nakon što su im Đenovljani vratili relikvije odnesene iz istarskih crkava tijekom đenovsko-mletačkog rata (1378.-1381.)

Sve je stropove (pa i sjedala glavnog kora) izveo do 1750. godine Giovanni Berengo zvani "Napolachi" , dok su štukature stropa djelo Giovannija Lattuga; obojica su bila iz Venecije. Dekoracije kora i prezbiterija bočnih oltara iz 1883. godine djelo su Leonarda Riga iz Udina i Giovannija Bina (1829.-1914.) iz Trsta.

Bočni oltari su također bogati umjetninama. U sjevernoj lađi, počevši od sakristije nalaze se:

- oltar *Gospe od Karmela* (njezin je kip djelo radionice Alvisea Tagliapietre);
- oltar *sv. Nikole* (izradu kipa titulara potpisali su Alvise Tagliapietra i njegov sin Giuseppe);
- *krstionica* (iz 1737. godine);
- oltar *sv. Sebastijana* (oltarna slika iz 1635. godine, nepoznatog venetskog kasnomanurističkog autora, prikazuje titulara i Bogorodicu);
- oltar *sv. Roka* (oltarna slika vodnjanca Trevisana /1797.-1871./ iz 1832. godine kopija je one starije iz 18. st. čiji je autor navodno bio Jacopo Marieschi /Venezia, 1711.-1794./)

Sa suprotne strane, od prezbiterija, nalaze se redom:

- oltar *svete Krunice*, čiju je sliku izradio u 19. st. A. Valerio iz Venecije;
- oltar *sv. Franje Asiškog* (obnovljen 1779. godine po nacrtu Giovannija Mattiuzzija iz Udina), čija oltarna slika, djelo Giambattiste Mengardija iz Padove (1738. - 1796.), prikazuje titulara;
- *južna vrata* crkve;

- oltar *sv. Petra* (obnovljen 1779. godine; antependij je izradila radionica Alvisea Tagliapietre) s oltarnom slikom iz 19. st., djelom Francesca Grandija iz Rima;

- oltar *sv. Mihovila Arkanđela* s prekrasnim kamenim antependijem - djelo radionice Alvisea Tagliapietre; oltarna slika iz 1747. godine prikazuje titulara, Loretsku Gospu i Četiri okrunjena sveca te pokazuje utjecaj mladenačkih djela Jacopa Guarane (Verona, 1720. - Venecija, 1808.).

Crkva i sakristija bogate su i drugim kiparskim umjetninama poput propovjedaonice srednje lađe, škropionice na ulazu iz 1782. godine sa statuama sv. Eufemije i sv. Jurja i dr. Također, obiluju slikarskim umjetninama (i ikonama), nabožnim predmetima i ruhom, natpisima i grbovima, grobnicama, stjegovima te srebrninom, čiji je veliki dio oduzela francuska vlada 1806. godine. Iznad glavnog ulaza u crkvu nalaze se orgulje, postavljene 1754. godine, u prekrasnom i velikom ormaru, nedavno restauriranom. Jedine su orgulje majstora orguljaša Antonija Barbinija (18. st.) iz Murana koje su sačuvale veći dio svojih originalnih struktura i predstavljaju vrijedan kulturno-povijesni spomenik.

Zvonik sv. Eufemije

Na mjestu gdje se od davnina nalazio mali ruinirani zvonik, dana 7. listopada 1654. godine započela je gradnja novog, po nacrtu milanskog arhitekta Alessandra Manopole. Kasnije su gradnju vodili drugi arhitekti iz istoga grada, a dovršio ju je Cristoforo Bellan, također iz Milana, 1687. godine.

Po arhitektonskim linijama, izrazitom vertikalnom zamahu, lijepoj loži za zvona (na oko 2/3 njegove visine, koja iznosi 58 m), gornjom balustradom te šiljastim vrhom, tipičan je venecijanski zvonik i jedan je od najljepših u Istri. Veliki svetičin kip (visok 4,70 m), izrađen u bakrenim pločama u radionici braće Vallani iz Maniaga, postavljen je na vrh zvonika 11. lipnja 1758. godine, na mjestu prijašnjeg koji je uništio grom. Kip je postavljen na osovini te se okreće prema smjeru vjetra (desna ruka pokazuje odakle vjetar puše), po nacrtu Simonea Battistelle (Rovinj, 1726. - 1799.). Kip je 1993. godine spušten sa zvonika da bi se kompletno restaurirao.

Od starih povijesnih mletačkih zvona izlivenih 1794. godine u venecijanskoj radionici obitelji Canciani očuvano je tek jedno veliko zvono, koje se nalazi u crkvi. Današnja nova tri zvona izrađena su 1994. - 95. godine u insbruškoj ljevaonici.

Legenda o sv. Eufemiji: " Blagoslovljena sveta Fumo, učini mi milost…"

Eufemija je bila kći Teodore i Filofrona, senatora u rodnom Kalcedonu pored Carigrada. Po predaji, mučena je na kotaču, ognjem, kamenjem, oštrim mačevima, šibama i zvijerima, da bi na kraju izdahnula "uz usrdne riječi zahvale" 16. rujna 304. godine, tijekom Dioklecijanovih progona. Glas o junačkom ponašanju mlade Eufemije ubrzo se proširio, tako da je već u 4. stoljeću na njenom grobu podignuta velebna bazilika. Početkom 7. stoljeća sarkofag s Eufemijinim tijelom premješten je u Carigrad i izložen u crkvi podignutoj u njenu čast (u današnjoj četvrti Kadiköy - Istanbul), a koju su 617. godine razorili Perzijanci.

Štovanje sv. Eufemije u Rovinju temelji se na usmenoj predaji, a pogotovo na iluminiranom kodeksu pod naslovom *Translatio corporis Sante Eufemie* iz 12. - 13. stoljeća, koji je danas pohranjen u Sveučilišnoj knjižnici u Puli. Na temelju tog teksta, u kojem se miješaju stvarnost i legenda, u noći 13. srpnja 800. godine, u vrijeme ikonoklazma u Bizantskom Carstvu, sarkofag s tijelom sv. Eufemije je "čudesno doplovio" u Rovinj.

Kod Rovinjaca i Istrana oduvijek je bilo veoma živo i iskreno štovanje sv. Eufemije, čija čuda, na temelju zapisa u *Translatiju*, potječu već od dana čudotvornog doplovljavanja. Zasigurno, priča o zgodama Rovinjaca koji su prenosili sarkofag do crkve na vrhu brda predstavlja možda najljepše stranice *Translatija*. Ovdje iznosimo tu priču u široj pjesničkoj sintezi na temelju izvornog rukopisa:

***ZANIMLJIVOSTI:* O STATUI SV. EUFEMIJE KOJU OKREĆE VJETAR**

Kip sv. Eufemije, postavljen na osovinu, okreće se ovisno o vjetru i često lokalnom stanovništvu biva pouzdanijim od vremenske prognoze. Za lijepa vremena kip svetice okrenut je licem prema maestralu, a za ružna vremena biva okrenut licem prema jugu, kako bi svojim leđima štitila grad od vremenske nepogode i nevere. No, prema starijim dokonim rovinjskim gospođama postoji daleko ozbiljniji razlog okretanja lica svetice. Naime, navodno se svojedobno Katarini i Eufemiji sviđao isti momak. I kako to već biva… momak je simpatije uzvratio Katarini, preko čega Eufemija nije nikad prešla, već uvriježeno i dandanas okreće leđa Katarini.

Dolazak sarkofaga sv. Eufemije

"Najposlije se čudesna ta kamena lađa po ravnu tragu, stršeć' nad površinom mora, na ležaju od mramora uputi u predodređenu joj luku te je nošena moćnom silom pristigla do nekog otoka uz padinu brda Crvenim zvanog zbog prolivene krvi mnogih svetaca i onamo je unišla na hrid bogomdanim usjekom u brdo. Pa kad je u osvit dana s Crvenoga Brda sišlo mnoštvo žitelja, po svom običaju, k moru krenuvši, odmah spaze gdje se valjaju toliki valovi strahovite oluje kolike nikad prije toga ne bijahu, činilo se, doživjeli…

I tako skupivši snage i odlučnost narod i svećenstvo, koristeći se raznim pomagalima, to jest mnoštvom vozova, konopa i volovskih parova, uzmu se uz velike napore napinjati prsima i mišićima ne bi li raku s nepoznatim darom ponovno vratili na more, te je svojom voljom odvukli na prihvaćena mjesta.

Nakon što njihovo nastojanje najposlije nije ničim urodilo zbog prevelike duševne presenećenosti, a i večer se približavala, vratiše se svojim kućama, dok je raka ostala nepokretna na onome humku. Poslije toga, kad je već nastupila noć, neka vrlo pobožna udovica, Astuta, bistra žena nakanjena uporno noću i danju ustrajati do Božjega proročanstva, nalazila se tada podno već rečenoga grada. Za nju se priča da je vidjela prikazu presvete Božje djevice i da je za samoga ukazanja neki glas rekao: "Evo, molitva se tvoja uzdigla do Nebesnika; nego hitro ustaj, siđi malo niže, do mjesta gdje miruje raka i uzmi sa sobom dvije krave junice koje su ti udijeljene po Božjem milosrđu; da se obistini što je rečeno; djevice odnose djevicu. A kad stigneš gdje ćeš vidjeti golem teret, ne pokolebaj se i ne boj se..." I nakon što je prikazala post te izmolila Božju pomoć, s najvećom je pobožnošću pohrlila na željkovani posao. Kad je pak mramornu gromadu, da bi je pomakla svezala konopima i kad je pognala obje u par ujarmljene kravice, ove čudesno povuku naprijed, a raka ih je tako slijedila te se moglo činiti da s njima stupa samohotnim koracima, dok nije dovezena podno vrha prije rečenog brda. Međutim je nevjernik neki, očekujući pomoć svetoga nada sve tijela srnuo prema ispriječenom mnoštvu: sve mu kosti budu smlavljene pod silinom rake i tako ga na onom istom mjestu ostave kao mrtva…

On je pak vikao, izgovarajući riječi još mnogo gromkije: "Ovo je djevica Božja izabranica, dragocjena u očima Božjim; njezinim se robom izjavljujem, ona me, Eufemija, izbavila". Bude pak, kao po milosrđu svete nada sve djevice, dopušteno ono što je bila Božja volja: to da on opet bude posvema zdrav i čitav.

Nakon što se to pročulo, svećenstvo i narod pulski, po svoj zemlji na daleko i široko, brzo dohrle te podignu poklopac rake i ugledaju tijelo preblažene djevice i mučenice Kristove Eufemije, neraspadnuto, plaštevima urešeno, kako je bilo očito nazočnima i svima su se divili. Pored tijela nađu zapis; sadržajem je tom zapisu bila slavna pobjeda blažene Eufemije u njezinoj mučeničkoj borbi i patnji".

Dana 18. svibnja 1401. godine brod iz Venecije prenosio je tijelo sv. Eufemije koje su Mlečani vratili Rovinju nakon što ga 1379. godine bijahu ukrali Đenovljani. Uslijed velikog nevremena brod se morao skloniti u uvalu Valfaborso, sjevernije od grada i nedaleko od crkvice sv. Eufemije u uvali Valsaline. Tada se, kao što prenosi tradicija, dogodilo čudo jer su iz jednog obližnjeg broda ovce skočile u more i zaplivale prema brodu sa svetim tijelom, odajući mu počast svojim "blagim blejanjem".

U rovinjskim prikazima uobičajeni su simboli sv. Eufemije: lav, palma i kotač na kojem je mučena ili model grada na njenom dlanu. Rovinjska crkva slavi blagdan sv. Eufemije 16. rujna, na dan njene zemaljske smrti. Tog dana već stoljećima brojni vjernici iz Rovinja, njegovog zaleđa i ostalih dijelova Istre hodočašćem odaju počast svetom tijelu i relikvijama mučenice iz Kalcedona.

U Rovinju je donedavno gotovo u svakoj obitelji postojala barem jedna Eufemija (Fiamita, Ita, Femi, Fuma, Fumica…), a u čast ove svetice skladano je i nekoliko prekrasnih himni.

S platoa crkve sv. Eufemije pogled se širi prema rovinjskom akvatoriju, prema jugu od otoka Sv. Katarina do, u daljini, park-šume Zlatni rt - Punta Corrente, odnosno rta Montravo (s davno napuštenim kamenolomom), otoka Sv. Andrija i otvorenog mora, gdje je po starijoj rovinjskoj historiografiji u kasnoantičko doba potonuo otok i grad *Cissa*.

I/B

ITINERARI KROZ NEKADAŠNJE OTOČNO NASELJE

I/B: Trg Valdibora - Trg Giuseppea Garibaldija - Ul. Vladimira Švalbe - Uspon Francesce Bodi - Plato stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja.

Luka - Porto Valdibora
Luka Sv. Katarina
Potro S. Caterina
Andana
1
2
3
4
5
Arnolongo
Vladimira Svalbe - Vladimir Švalba
Obala palih boraca - Riva ai caduti del MPL
Uspon - Salita F. Bodi
Setalište Bracea Gnot
Lungomare Fratelli Gnot
Trg Sv. Eufemija
Piazzale S. Eufemia
Sv. Eufemija
S. Eufemia
Bregovita
Pietro Ive
Augusta Ferrija - Augusto Ferri
Giordana Paliage - Giordano Paliaga
Pecine - Pietrola Grotta
Trg Valdibora
Piazza Valdibora
Oratorij
Oratorio
Vrata Valdibora
Porta Valdibora
Giuseppe Garibaldi
Priorova
Androna Leme
Trg Sv. Franje
Piazzale S. Francesco
Sv. Franjo
S. Francesco
Marca Garbina - Marco Garbin
Edmonda de Amicisa
Fontera
Vladimira Gortana - Vladimir Gortan
Trg na mostu
Piazzale Ponte
Zav. Muzej
Museo Civ.
Carera
Pekarska - Del Fornetto
Trg G. Ignatova
Piazza G. Ignatov
Trg G. Matteotti
Piazza G. Matteotti
Beroaldov prolaz
Volto dei Beroaldo
Sv. Karlo Borromej
S. Carlo Borromeo
Riva Andrea Milossa - Angelo Zuliani
Riva Sv. Petra - Salita S. Pietro
Marco Zelco
Riva Giuseppea Mazzinija - Giuseppe Mazzini
Zajednica talijanskih Comunità degli Italiani
Trg - Piazza Campitelli
Trg kraljice Epulona
Piazza re Epulo
Marina
Duga - Androna Lunga
Sottolatina
Nova - Canova
Giosuè Carducci - Giosuè Carducci
Trg na Jokvi
Piazzale del Lago
Mattea Benussija - Matteo Ben
Riva Aldo Rismonda
Riva Joakima Rakovca - Joakim Rakovac
Riccardo Daveggia - Riccardo Daveggia
Nelia Quarantotta - Nelio Quarantotto
Trg Tabakina
Piazzale delle Tabacchine
Obala Aida Rismonda
Obala Aida Negrija - Riva Aldo Negri
Obala Pina Budicina - Riva Pino Budicin
Svetog Križa
Santa Croce
Trevisol
Montalbano
Garzotto
Voli Trg
Piassa Grande
Fontik
Fontico
Gradska palača
Palazzo comunale
Trg m. Tita
Piazza M. Tito
Balbijev luk
Arco dei Balbi
Masatov prilaz
Corte de Masato
Sv. Benedikt
S. Benedetto
Vrata pod zidom
Porta Sottomura
Poljana Sv. Benedikta
Piazzale S. Benedetto
Vrata od Rive
Porta della Riva
Sv. Križ
S. Croce
Vrata Sv. Križa
Porta S. Croce
Podkukurina
Sottocucurina
Grisia
Casale
Del Monte
Arsenale
Zdenac - Pozzo
Sv. Josip
S. Giuseppe
Sv. Marija Mirna
Sv. Nikola
S. Nicolò
Prilaz - Corte Macaria
Obala palih boraca - Riva ai caduti del MPL
Uspon Riviere
Pietrose
Pataraska - Degli Agricoltori
Riva Joakima Rakovca - Joakim Rakovac
Pusća - del Deserto
Riva Vladimira Švalbe
Vodnjanska - Dignano
Andrea Milossa
Angelo Zuliani
Riva Sv. Petra - Salita S. Pietro
Riva Giuseppea Mazzinija - Giuseppe Mazzini
Riva Aldo Rismonda
Riva Aida Rismonda
Riva Aldo Negrija - Riva Aldo Negri
Riva Pino Budicin
Riva Joakima Rakovca - Joakim Rakovac

Zelena tržnica

Ulica Vladimira Švalbe

I/B-1. Zelena tržnica

Zelena tržnica premještena je na ovaj dio Trga Valdibore 1960. godine. Drveni stolci bili su razmješteni oko zdenca koji je ovdje bio izgrađen još 1908. godine u čast spajanja cijevi novog vodovoda s područja Campolongo (toponim). Tržnica je obnovljena i proširena 2003. godine prema projektu rovinjskog arhitekta Riccarda Paliage te je danas dinamičan i živi kutak tog dijela grada.

Tik do tržnice nalazi se gradska ribarnica renovirana 2004. godine, s ulazom i sa strane Trga G. Garibaldija. U tom je prostoru do 1947. godine poslovala rovinjska tiskara, otvorena 1859. kao *Prima tipografia istriana*, pa *Tipografia Coana* te naposljetku *Gradska tiskara*.

I/B-2. Ulica Vladimira Švalbe

Ime nosi po riječkom antifašistu (1905. - 1944.) poginulom u Drugom svjetskom ratu, jednom od osnivača Talijanske Unije za Istru i Rijeku (1944.; danas Talijanska Unija).

Ulica je nastala sredinom 17. st., kada se grad počeo širiti s one strane zidina na samoj obali. I dan-danas su vidljive gradske zidine u vrtovima na stražnjoj lijevoj liniji kuća. Ulica sa sjevera potpuno okružuje starogradsku jezgru i jedna je od ljepših rovinjskih kontrada.

Na samom početku s lijeve strane prolaz Vrata Valdibora (tu su ona stajala do sredine 19. st.) vodi u povijesnu jezgru. Na nadvratniku kuće br. 4 uklesan je natpis (PATRON ANZOLO BEVI // LAQA FECE FAR Q. CASA // PER SE E SVOI EREDI // LANO 1663) te znamenje obitelji Bevilacqua. Ploča na fasadi zgrade kućnog broja 15 podsjeća da je tu rođen Bernardo Benussi (1846.-1929.), najznačajniji istarski povjesničar s kraja 19. st. i početka 20. st.

Ulici Vladimira Švalbe, popločenoj od vremena njene same izgradnje, posebnu draž daju visoka srednjovjekovna kula (kućni br. 6, s dva kamena grba načelnika Cornera, datiranih 1440. i 1444.), barokne zgrade u njenom središnjem dijelu, osobito na broju 20, s malom uklesanom replikom djela "Pietà" iznad nadvratnika, broju 21 s lavljim glavama na balkonu i

broju 33 s lijepom fasadom. Kuća na broju 40 plijeni ljepotom štukaturnih dekoracija ispod prozora. Osebujni su otvoreni i natkriveni prolazi prema moru, kojima su Rovinjci noću na barke ukrcavali raznu robu koju su u zadnjim stoljećima Mletačke uprave uvelike krijumčarili.

U zgradi s kućnim brojem 39 u 18. st. bio je smješten tzv. francuski konzul, koji se brinuo za francuske interese u Rovinju i široj okolici. Malo dalje s lijeve strane nalazimo kameno strmo stepenište što vodi do Ul. Bregovite (*vidi I/A-14*).

Spacio Matika

I/B-3. Spacio Matika: život skrivenog kutka

U Ulici V. Švalbe, prije kućnog br. 35, niz kratko stepenište otvorenog prolaza prema moru nalazi se *Spàcio Matika*. Jedna je to od difuznih sastavnica Ekomuzeja Batana (*vidi I/C-5.*). *Spàcio* je rovinjska inačica vinskog podruma i predstavlja još jednu posebnost koja je oblikovala identitet ovog grada. To je mjesto gdje su poljoprivrednici čuvali, kušali i preprodavali vino, uz druženje, blagovanje, kartanje i pjevanje. Život rovinjskih spacia slikovito je prikazan u folklornom igrokazu Giovannija Pellizzera (1911. - 1991.) "El spàcio da Sa Bunìta" (prema nadimku vlasnice, "Bunìta"). Etimologija tog pojma navodi nas na glagol "spacciare" (tal. = raspačavati potajice osobito zabranjenu robu; od provansalske riječi *despachar*) možda zato što se vino u mletačko doba, zbog dadžbina i normi koje su ograničavale njegovu slobodnu prodaju često konzumiralo upravo u podrumima, užurbano i potajice. Slijedom toga ti su rovinjski vinski podrumi nazivani *spàcio*. Jedna od rijetkih, do dan-danas izvorno sačuvanih takvih vinskih konoba, sa starim bačvama i prešom, upravo je *spàcio* obitelji Matika. U sklopu projekta Ekomuzeja Batana renoviranjem tog *spàcia* 2006. godine uspjelo se djelomično vratiti i oživjeti tradiciju tipične rovinjske konobe, u kojoj se otad organiziraju enogastronomske

ZANIMLJIVOSTI: "BATÀNINA" TRPEZA - DOBAR ZALOGAJ SVAKOM GODI

Kuhinja batàne sastavni je dio rovinjske tradicionalne kulture i nematerijalne baštine. Ona ima jasne jadransko-mediteranske korijene, čiji se tragovi gube u noći vremena.

Njezina su jela jednostavna, s brižljivo izabranim začinima i prilozima, a jednako je jednostavan i sam postupak njihove pripreme. Recepti i način pripreme jela prenosili su se s koljena na koljeno, čime su se uspjeli sačuvati i valorizirati pravi prirodni okusi ribe, svakako i one ulovljene u ribolovu s batànom. Sva ta jela odlično se sljubljuju s maslinovim uljem i čašom malvazije ili terana.

Zato, s vjerom u stoljetnu tradiciju i prirodne okuse, znajući da "dobar zalogaj svakome godi" pozivamo sve čitatelje i sladokusce da pripreme ribu ulovljenu u ribolovu s batanom prema kuharici "Recepti iz Kuće o batani / "Le ricette della Casa della batana", koju su 2006. godine objavili Marisa i Sergio Ferrara.

Povorka batana sa feralom

Crkva Blažene Djevice od Zdravlja

i glazbene večeri. Ovdje se odlično sljubljuju malvazija, teran, maslinovo ulje, riba i plodovi mora te tipični i osebujni rovinjski napjevi.

I/B-4. Crkva Blažene Djevice od Zdravlja

U završnom dijelu Ulice V. Švalbe, na početku kratkog uspona, s lijeve strane nalazi se crkvica Blažene Djevice od Zdravlja, izgrađena 1779. godine. Crkvica je djelo arhitekta Simonea Battistelle (*vidi I/A-17 - Zvonik*), koji je projektirao i gradske cisterne u Piranu i Vižinadi. U crkvi ima vrijednih platna, a oltarna pala je kopija slike iz poznate crkve Majke Božje od Zdravlja u Veneciji.

Ulica Arnolongo

I/B-5. Ulica Arnolongo

S prostora ispred crkve možemo nakratko skrenuti u slijepu Ulicu Arnolongo. Svoj naziv duguje tipičnoj rovinjskoj duhovitosti, s obzirom da kuće sa zapada zatvaraju dug i visok morski usjek. U zgradi s prostranom terasom iznad tog usjeka, 1878. godine obitelj Artusi otvorila je tvornicu voska i svijeća "S. Eufemia". Bio je to prvi i jedini primjer manufakturno-industrijskog pogona unutar bivše otočne starogradske jezgre. Od kraja 19. st. tu je poslovala destilerija i tvornica likera "Petrali", a tijekom 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća ondje je djelovala diskoteka "Lanterna", prva takve vrste u ondašnjoj Jugoslaviji, gotovo legendarna za generacije koje su tada odrastale u Rovinju.

S kraja Ulice V. Švalbe stepeništem skrećemo ulijevo prema Usponu Francesce Bodi, a Šetalištem braće Gnot udesno do plaže Monte, odnosno do Ulice sv. Križa.

ZANIMLJIVOSTI: CISSA - IZMEĐU POVIJESTI I LEGENDE

Nastanak i početak razvoja kasnoantičkog naselja na području Rovinja usko su povezani s historiografskim pitanjem postojanja otoka i grada Cisse, što ga mnogi danas vole nazivati rovinjskom odnosno istarskom Atlantidom. Naime, rimski povjesničar Plinije Stari u svojoj "Naturalis Historiae" spominje otok i grad pod imenom Cissa na neodređenoj lokaciji duž istarske obale. Jedan kasniji izvor, tzv. "Notitia Dignitatum", iz kraja 4. odnosno početka 5. st., govori pak o djelovanju jedne fuloničke radionice na tom, nazovimo ga, Plinijevom otoku. Osim toga, na crkvenom saboru Akvilejskog patrijarhata u Gradu (Gradežu) 579. godine javlja se i biskup Vindemius Cissensis.

U istarskoj historiografiji problem postojanja odnosno ubikacije Plinijeve Cisse javlja se dosta kasno, u drugoj polovici 19. stoljeća. Rovinjski povjesničari (u prvom redu Bernardo Benussi i Tomaso Caenazzo), pa i neki drugi istarski historiografi, bili su složni u zastupanju teze o lokaciji Cisse južno od otoka Sv. Ivan na Pučini (odnosno između Rovinja i Brijuna; rt Barbariga zove se i Punta Cissana). Oni su smatrali da je Cissa prirodni produžetak otoka Sv. Andrija, Maškin, Šturago i Sv. Ivan na Pučini te da je taj grad nestao ili potresom ili naglim potonućem, a da su njegovi žitelji uspjeli naći spas na susjednom kopnu. Bilo je tada povjesničara koji su smatrali da sarkofag sv. Eufemije nije stigao u Rovinj u noći 13. srpnja 800. godine direktno iz Carigrada, već da je "čudesno doplovio" na rovinjsku obalu s Cisse.

Treba reći i da je 1890. godine zapovjedništvo austrijske mornarice iz Pule poduzelo podmorsko sondiranje položaja na kojem se navodno nalazila Cissa, na mjestu koje se u rovinjskoj predaji naziva pličina Rubino (južno od otoka Sv. Ivan na Pučini). No, bez obzira na oskudne rezultate pulskih ronilaca, još su dan-danas živa kazivanja starih ribara da na tome mjestu mreže zapinju o grebene odnosno o podvodne ostatke ruševina stare Plinijeve Cisse.

U međuvremenu, naročito u zadnja dva-tri decenija, arheolozi i povjesničari traže Cissu i na drugim područjima (i na Caski na otoku Pagu), posebno na južnom istarskom priobalju, kod lokaliteta Betiga i Barbariga, odnosno na otočju Brijuni. Ono što zasigurno možemo reći jest da je priča o Cissi i dalje prekrasan spoj povijesne stvarnosti i legende.

I/C

ITINERARI KROZ NEKADAŠNJE OTOČNO NASELJE

I/C: Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja - Uspon Francesce Bodi - Šetalište braće Gnot – Ul. Sv. Križa – Obala Pina Budicina.

Luka - Porto Valdibora
Luka Sv. Katarina
Potro S. Caterina
Andana
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Arholongo
Obala palih boraca - Riva ai caduti del MPL
Giordana Paliage - Giordano Paliaga
Pecine - Pietrola Grotta
Uspon - salita F. Bodi
Vladimira Švalića - Vladimir Švalića
Bregovita
Trg Sv. Eufemija
Piazzale S. Eufemia
Sv. Eufemija
S. Eufemia
Trg Valdibora
Piazza Valdibora
Oratorij
Oratorio
Pietro Ive
Augusta Ferrija - Augusto Ferri
Androna Leme
Trg Sv. Franje
Piazzale S. Francesco
Sv. Franjo
S. Francesco
Marca Garbina - Marco Garbin
Edmonda de Amicisa
Vladimira Gortana - Vladimir Gortan
Fontera
Pekarska - Del Fornetto
Carera
Trg m. Tita
Piazza M. Tito
Trg C. Matteotti
Piazza G. Matteotti
Beroaldov prolaz
Volto dei Beroaldo
Sv. Karlo Borromej
S. Carlo Borromeo
Riuseppea Mazzinija - Giuseppe Mazzini
Trg kraljа Epulona
Piazza re Epulo
Marina
Duga - Androna Lunga
Sottolatina
Nova - Calnova
Giosuè Carducci - Giosuè Carducci
Trg na Jokvi
Piazzale del Lago
Mattea Benussija - Matteo Ben
Riva Aldo Rismonda
Obala Aldo Negrija - Riva Aldo Negri
Trg Tabakina
Piazzale delle Tabacchine
Obala Pina Budicina - Riva Pino Budicin
Montalbano
Trevisol
Garzotto
Grisia
Casale
Dal Monte
Gregorio Gambini
Vrata Valdibora
Porta Valdibora
Zdenac - Pozzo
Arsenale
Zav. Muzej
Museo civ.
Sv. Marija Mirna
Sv. Križ
S. Croce
Vrata Sv. Križa
Porta S. Croce
Sv. Benedikt
S. Benedetto
Vrata pod zidom
Porta Sottomura
Vrata na Rivu
Porta della Riva
Gradska palača
Palazzo comunale
Balbijev luk
Arco dei Balbi
Masatov prolaz
Corte del Masato
Prilaz - Corte Macaria
Zajednica Talijana
Comunità degli Italiani
Ribarski prolaz
Passo dei Pescatori
Sv. Nikola
S. Nicolò
Pusta - del Deserto
Nelia Quarantotta - Nelio Quarantotto
Riccardo Daveggia - Riccardo Daveggia
Jakima Rakovca - Jakimo Rakovac
Bobičića - Rakovac
Trg Sv. Petra - Salita S. Pietro
Marco Zelco
Andrea Milossa - Angelo Zuliani
Vodnjanska - Dignano
Prilaz - Corte Macaria
Patarska - Degli Agricoltori
Riva Aldo Rismonda
Sv. Ivan
S. Giovanni
Sv. Benedikta
Piazzale S. Benedetto
Sv. Tomaš
S. Tommaso
Stube - Scalinata
Podkukurin
Sv. Josip
S. Giuseppe
Sv. Mirna
Sv. Marina
Trg na mostu
Piazzale del Ponte
Trg G. Ignatova
Piazza G. Ignatov
Fontik
Fontico
Ant. sv. Izraz
Cenacolo
Sv. Ivan
S. Giovanni
Sv. Križ
S. Croce
Sv. Eufemija
S. Eufemia
Sv. Josip
S. Giuseppe
Sv. Marija Mirna
Sv. Marina
Sv. Karlo Borromej
S. Carlo Borromeo
Sv. Nikola
S. Nicolò
Sv. Benedikt
S. Benedetto
Sv. Franjo
S. Francesco
Sv. Petra
S. Pietro
Sv. Tomaš
S. Tommaso
Sv. Josip
S. Giuseppe
Sv. Križ
S. Croce
Sv. Eufemija
S. Eufemia
Sv. Ivan
S. Giovanni
Sv. Marija Mirna
Sv. Marina
Sv. Karlo Borromej
S. Carlo Borromeo
Sv. Nikola
S. Nicolò
Sv. Benedikt
S. Benedetto
Sv. Franjo
S. Francesco
Sv. Petra
S. Pietro
BUS
TAXI

Uspon Francesce Bodi

Šetalište braće Gnot

I/C-1. Uspon Francesce Bodi (Strada Ferdinandea)

Uspon koji se sa Šetališta braće Gnot i Ulice V. Švalbe penje do platoa ispred stolnice, izgrađen je 1844. godine uoči posjeta austrijskog cara Ferdinanda I. i njegove supruge, kako bi se njihove kočije mogle dovesti do same crkve sv. Eufemije. Sve do Prvog svjetskog rata taj se uspon zvao *Strada Ferdinandea,* a kasnije mu je nadjenut naziv prema poginuloj rovinjskoj antifašistkinji.

Nedaleko uspona, na platou podno samih zidina starog groblja, 1985. godine postavljen je stari top izliven u Puli, na kojem se nalazi natpisna ploča posvećena brojnim Rovinjcima (njih više od 2000) koji su se od sredine 19. st. zaposlili u novootvorenom pulskom Arsenalu/brodogradilištu (danas brodogradilište "Uljanik").

I/C-2. Šetalište braće Gnot: plaža *Monte*

Svaka stijena ove povijesne rovinjske plaže ima svoj posebni mikrotoponim: *Fuleîn, Scudièla, Scudeleîn i Baluòta*. Riječ je o visokim stijenama (prve tri iznad usjeka *Arnolongo*) s kojih su oni najhrabriji izvodili vratolomije skačući u more, što iz gušta, a što da bi privukli pozornost ljepšeg spola. Tu se nalazi *Bunker* - mala betonska stražarnica koju su Nijemci 1943. godine izgradili da bi kontrolirali ulaz u uvalu Valdibora, *Lantièrna* - ime je dobila po malom svjetioniku na rtu *Monte*, *Cugulièra* - omanja plaža ispod potpornog zida Šetališta te *Puntuleîna* - mali rt koji s juga zatvara *Cugulièru*.

Ulica sv. Križa

Crkvica sv. Križa

I/C-3. **Ulica sv. Križa**

Ulica sv. Križa, koja s jugozapada okružuje starogradsku jezgru, nastala je sredinom 17. st. kada se grad počeo širiti van zidina na samoj obali. Ulazeći sa Šetališta Gnot u Ulicu sv. Križa, s lijeve strane nalazimo mali dvor lokalnog naziva *Casal* (između kućnih brojeva 49 i 51), zatvoren sa stražnje strane gradskim zidinama, dok je u sredini staro grlo bunara s grbom obitelji Bevilacqua. U toj ulici zanimljive su barokna zgrada na kućnom br. 26 s grbom obitelji Zuanelli te zgrada sa kućnim brojem 2, u kojoj danas djeluje jedna od tipičnih rovinjskih konoba. Ova potonja izgrađena je krajem 17 st. i bila je jedna od brojnih gradskih uljara u tom razdoblju (kraj 17. st. - sredina 19. st.), kada je Rovinj u pojedinim godinama znao imati i do četvrtine čitave proizvodnje maslinovog ulja ondašnje mletačke Istre. Nedaleko odatle, prostrano stepenište vodi do srednjovjekovnog kompleksa Vrata sv. Benedikta (*vidi I/D-7.*), koja su zajedno sa susjednim obrambenim tornjem postala dio stambene nadgradnje. Natpisna ploča postavljena 2010. godine na zgradi br. 49 govori nam da je tu rođen veliki dobrotvor Domenico Pergolis (1829. - 1901.), koji je općini darovao značajan iznos novca za izgradnju novog sirotinjskog doma, danas doma za starije i nemoćne, koji sada nosi njegovo ime.

I/C-4. **Crkvica sv. Križa**

U središnjem dijelu Ulice sv. Križa nalazi se istoimena srednjovjekovna crkvica s elegantnom lođom, u kojoj se čuva mala zbirka kamenih spomenika i natpisa. Crkvicu je van gradskih zidina na stjenovitoj obali 1592. godine dao sagraditi načelnik Francesco Baffo (na nadvratniku ulaznih vrata isklesan je njegov grb). Crkvica je početkom ovog stoljeća restaurirana, a danas se koristi kao atelijer.

Usjek i stup sv. Eufemije

Vrata sv. Križa

I/C-5. **Usjek i stup sv. Eufemije**

Prema predaji, u mali usjek na samoj morskoj stijeni ispod crkvice sv. Križa u noći 13. srpnja 800. godine doplovio je iz Carigrada sarkofag s tijelom svete Eufemije (*vidi I/A-17. Crkva i legenda o sv. Eufemiji*). Na tom je mjestu 1720. godine postavljen kameni stup čiji nas grb i natpis (D.O.M.//DIVAE EVPHEMIAE RUBINENSIVM//NUMINI TUTELARI AC TITOLARI// CIVITATIS OBSEQVENTISSIME VOTV ANNO 1720) podsjećaju da je te godine za vrijeme načelnika Zuannea Premarina, donijeta odluka o izgradnji nove crkve sv. Eufemije (*vidi I/A-17.*).

I/C-6. **Vrata sv. Križa**

Iznad portala nalazi se grb grada Rovinja u obliku konjske glave i s inicijalima "A" i "S", vjerojatno načelnika koji je pojačao srednjovjekovna vrata i zidine uoči uskočkih napada krajem 16. stoljeća. Duž središnjeg dijela Ulice sv. Križa, s unutarnje strane zgrada (koje gledaju prema naselju) do danas se sačuvao prilično dugačak potez gradskih zidina. Naime, unutarnji zidovi tih kuća udaljeni su svega metar od zidina.

Veliki mol

Ekomuzej "Batana"

I/C-7. Veliki mol (lokalnog naziva *Molo di Calsànta*)

Prostor na samom početku velikog mola proširen je 1893. godine i oduvijek je, baš kao i sam mol, bio u službi djelatnosti vezanih uz more. Stari su mol još u mletačko doba srušili naleti snažnih valova sa zapada te je novi (tzv. "veliki") izgrađen 1859. godine, a produžen 1931. godine. Susjedna zgrada Lučke kapetanije koja se nalazi na tom prostoru podignuta je 1859. godine.

Ranije je toponim *Calsànta* obuhvaćao i dio Ulice sv. Križa od usjeka sv. Eufemije (*vidi I/C-5.*), gdje je po predaji doplovio sarkofag. Moguće je da se upravo tim putem unutar gradskih zidina sarkofag prenosio nakon što je izvučen iz mora. Nasuprot velikom molu nalazi se zgrada u kojoj je 2004. godine otvoren stalni postav Ekomuzeja Batana.

I/C-8. Ekomuzej Batana i njegov stalni postav Kuća o batani

Osnovan je 2004. godine pod pokroviteljstvom Grada, a posvećen je tradicijskom drvenom plovilu *batàni* i memoriji rovinjske zajednice koja ga je izabrala za svoj simbol. *Batàna* zrcali kontinuitet maritimne baštine i svakodnevnog života domaćeg stanovništva. Utemeljen na principima znanja, kulturnog dijaloga, interdisciplinarnosti i multimedijalnosti, Ekomuzej vrednuje rovinjsku baštinu te osnažuje identitet i posebnost Rovinja kao mjesta ugodnog za život te kao jedinstvenog odredišta. S obzirom da se radi o tipičnom virtualnom i difuznom muzeju, on svoje poslanje realizira putem svojih glavnih sastavnica:

- *Kuća o* batàni: dokumentacijski centar sa stalnom izložbom;
- *Spàcio Matika*: tipični rovinjski vinski podrum (*vidi I/B-3.*);
- *Mali škver*: otvoreni prostor ispred *Kuće o batàni* gdje se ljeti grade i popravljaju *batàne*;
- *Rovinjska regata* tradicijskih drvenih brodica s oglavnim i latinskim jedrima;
- *Batanini puti*: plov *batànama* duž rive i obale povijesne jezgre od Malog mola do *Spàcia Matika*:
- *Ribarske večeri*: priprema jednostavnih tradicionalnih jela na otvorenom uz narodnu dijalektalnu glazbu i izričaj.

Kuća o batani (lokalnog naziva muòstra)

Središnji je interpretacijski i dokumentacijski centar (sa stalnom izložbom) ovog muzeja. "Batanina kuća" obuhvaća ulazni pult sa suvenirnicom, tri galerijska prostora posvećena *batàni* te polivalentni prostor na katu. Više od 90% predmeta donirali su građani. Izložba je multimedijalna: sažete tekstove dopunjavaju razni vizualni i audiosadržaji. Jedinstven primjer korištenja novih tehnologija upotrijebljen je u dokumentiranju brodograditeljskog umijeća, a rezultira *slide* projekcijama procesa izgradnje jedne nove *batàne* (2004.: "Oûn rìgno", graditelj Francesco Budicin "Zef" /1926. - 2016./) i popravka najstarije batane (2006.: "Risorta" /iz 1914./, graditelj Mladen Takač /1973./). Koristeći interaktivne izloške, može se odabrati željeni stupanj informacija, pratiti razgovor sudionika izložbe na rovinjskom dijalektu te u pozadini slušati tipične rovinjske napjeve *bitinàde*. S posjetiteljima se komunicira na hrvatskom i talijanskom jeziku, na rovinjskom dijalektu te deplijanima na engleskom, njemačkom i francuskom.

Život na Malom škveru

Omanji trg ispred Kuće o batàni ljeti postaje prostorom slavljenja nematerijalne baštine, odnosno gradnje i popravka tih plovila, kao kulturno-turistička atrakcija. Doživljaj je dodatno oplemenjen kulturnim programima tijekom kojih su svake srijede i nedjelje, uz gradnju ili popravak batàne, posjetiteljima ponuđeni koncerti tradicionalne rovinjske glazbe i domaći gastronomski specijaliteti. Osobito su atraktivna porinuća na tradicionalan način, neposredno s obale (s Malog mola), novoizgrađenih i popravljenih batàna. Umijeće izgradnje batàne uvršteno je u Registar zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Hrvatske.

Gradska vrata pod zidom

I/C-9. Gradska vrata pod zidom

Jedna od najstarijih gradskih vrata vodila su na obalu *ſutamoûr* (tj. pod zidom; danas Obala P. Budicina) gdje su se nekada, baš kao i danas, privezivale razne brodice. Obala je svoj sadašnji izgled poprimila 50-ih god. 19. st. Sama vrata je u doba uskočkih napada obnovio i ojačao načelnik Gabriele Mauroceno, 1590. godine, kada je isklesan i napis na njihovom nadvratniku: SVBFAELICIBVS AVSPICII GABRIELIS MAVROCENO // PRAETORIS INTEGERIMI REPARATA // ANNO DNI MDXC.

ZANIMLJIVOSTI: "TA STARA BATÀNA SA ČETIR' PAJOLA ..." JEDAN JE OD SIMBOLA ROVINJA!

Drevnog podrijetla, batàna pripada obitelji malih drvenih čamaca (4-8 m) ravna dna, blago zakrivljenog. Naziv batàna asocira na zvuk udaranja njezina dna o valove. Danas se povezuje i sa starim pomorskim nazivom batto, posuđenicom anglosaksonske riječi bat, iz koje je nastala engleska riječ boat (čamac).

Batàne se pokreću veslima ili jedrom; danas njihovi vlasnici koriste i vanbrodski motor. Veslač, okrenut prema pramcu u tipičnom načinu veslanja rovinjske batàne, pokreće dva vesla koja se oslanjaju na široku jarmenicu.

Na batàni se koristi i tradicionalno oglavno jedro, trapezoidnog oblika, čije su dvije kose stranice pričvršćene za križeve. Sva su jedra nekoć bila obojena i dekorirana osobitim crtežima.

I/D

ITINERARI KROZ NEKADAŠNJE OTOČNO NASELJE

I/D: Plato ispred stolnice sv. Eufemije i sv. Jurja - Ul. Grisia - Ul. Savičentska - Ul. Montalbano - Stubište Costantini - Ul. Trevisol - Ul. pod Lukovima - Trg sv. Benedikta.

Luka - Porto Valdibora
Luka Sv. Katarina
Potro S. Caterina
Andana
1
2
3
4
5
6
7
Obala Pina Budicina - Riva Pino Budicin
Obala palih boraca - Riva ai caduti del MPL
Giordana Paliage - Giordano Paliaga
Pecine - Pietrola Grotta
Uspon - Salita F. Bodi
Arholongo
Vladimira Svalica - Vladimir Svalica
Bregovita
Petra S. Antonija - Pietro S. Antonio
Setaliste Bracce Gnot
Lungomare Fratelli Gnot
Trg Sv. Eufemija Piazzale S. Eufemia
Sv. Eufemija S. Eufemia
Sv. Josip S. Giuseppe
Del Monte
Oratorij Oratorio
Trg Valdibora Piazza Valdibora
Kazalište Teatro
Giuseppe Garibaldi
Pietro Ive
Priorova
Augusta Ferrija - Augusto Ferri
Androna Leme
Trg Sv. Franje Piazzale S. Francesco
Sv. Franjo S. Francesco
Jurja Dobrile - Juraj Dobrila
Marca Garbina - Marco Garbin
Edmonda de Amicisa
Fontera
Vladimira Gortana - Vladimir Gortan
Andrea Milossa - Angelo Zuliani
Grisia
Casale
Montalbano
Svetog Kriza
Trevisol
Santa Croce
Sv. Kriz S. Croce
Vrata sv. Kriza Porta S. Croce
Vrata pod zidom Porta Sottomura
Sv. Benedikt S. Benedetto
Poljana sv. Benedikta Piazzale S. Benedetto
Vrata na obali Porta della Riva
Voli Trg Piassa Grande
Garzotto
Arsenale
Zdenac - Pozzo Piazzale
Trg na mostu Piazzale Ponte
Zav. Muzej Museo civ.
Trg G. Matteotti Piazza G. Matteotti
Balbijev luk Arco dei Balbi
Gradska palača Palazzo comunale
Trg m. Tita Piazza M. Tito
Sv. Marija Assunta
Sv. Karlo Borromej S. Carlo Borromeo
Carera
Pekarska - Del Fornetto
Beroaldov prolaz Volto dei Beroaldo
Vodnjanska - Dignano
Prilaz - Corte Macaria
Marco Zelco
Giuseppea Mazzinija - Giuseppe Mazzini
Zajednica talijanskih Comunità degli Italiani
Trg - Piazza Campitelli
Trg kraljice Epulona Piazza re Epulo
Marina
Duga - Androna Lunga
Sottolatina
Nova - Canova
Giosuè Carducci - Giosuè Carducci
Riva Aldo Rismonda - Obalica Aldo Rismonda
Joakima Rakovca - Joakim Rakovac
Riccardo Daveggia - Riccardo Daveggia
Trg na Jokvi Piazzale del Lago
Mattea Benussija - Matteo Ben
Pusća - del Deserto
Sv. Nikola S. Nicolò
Nelia Quarantotta - Nelio Quarantotto
Obala Alda Negrija - Riva Aldo Negri
Trg Tabakina Piazzale delle Tabacchine
Ribarski prolaz Passo dei Pescatori
Prolaz Troistv Santissima Trinità
Patarska - degli Agricoltori
TAXI
BUS

Crkva sv. Josipa

Ulica Savinčentska

I/D-1. **Crkva sv. Josipa**

U neposrednoj blizini stolnice s njene jugoistočne strane, obitelj Caenazzo podigla je 1673. godine crkvicu sv. Josipa. Na glavnom oltaru, izrezbarenom i s pozlatama, nalazi se oltarna slika iz 1673. godine, nepoznatog autora, s prikazom Bogorodice, sv. Josipa, sv. Eufemije, sv. Foške i donatora. Danas se u toj crkvi ne održavaju ni bogoslužje ni vjeronauk, već služi kao atelijer.

I/D-2. **Ulica Savinčentska**

Kako prenose stari Rovinjci, zvana je i *Cal dei foûlmini*, tj. "ulica munja", navodno zbog iskri koje su, kada bi pala noć, frcale na sve strane iz kopita konja, mula i magaraca, koji su se itekako morali naprezati da bi vukli zaprežna kola po toj najstrmijoj ulici povijesne jezgre.

Na nadvratniku zgrade na kućnom br.12 uklesan je mali znamen i natpis iz kojeg zaključujemo da je ovdje stanovala obitelj Malusà (IO DOMENEGO Q. NICOLÒ //MALUSÀ DETO VIENER//1622).

Stube Costantini

Ulica Trevisol i trg Piàn del Tìbio

I/D-3. **Stube Costantini**

Sa Savičentske ulice ulazimo u Ulicu Montalbano, preko koje dolazimo do križanja sa Stubama Costantini. Siđemo li Stubama, stići ćemo u središnji dio Ulice Trevisol. Prije toga valja na trenutak zastati u njihovom podnožju, kako bismo um nahranili bogatstvom urbanih arhitektonskih rješenja i struktura. Gornji dio stubišta zatvara lijepa barokna fasada trokatne zgrade s pet prozorskih osi (Ulica Montalbano br. 43, 45 i 47). Zgradu s lijeve strane stubišta (ul. br. 8) uljepšava baladur s grbom obitelji Costantini, koja je nekad u vlasništvu imala širi stambeni blok na uglu između stubišta i Ulice Trevisol. U potonjoj je kompleks Costantinijevih imao prekrasni ulazni portal (ul. br. 21) sa zaglavnim kamenom na kojem se do danas sačuvao maskeron s obličijem slavnog talijanskog književnika Francesca Petrarce. Costantinijevi su inače pripadali uglednijim rovinjskim obiteljima i nekoliko se članova te obitelji istaknulo u književnosti.

Okrenemo li se pak prema jugu, ugledat ćemo unutarnji dio Vrata sv. Križa i dio gradskih zidina s obje strane (*vidi I/C-6*).

I/D-4. **Ulica Trevisol i trg Piàn del Tìbio**

Ulica Trevisol jedna je od najstarijih rovinjskih ulica, a ime joj dolazi od zaboravljene riječi *trevis*, što znači štala. No, ne smijemo odbaciti ni mogućnost da je ulica dobila naziv prema obitelji porijeklom iz Trevisa. U središnjem dijelu ulice osobito je vrijedna spomena zgrada na kućnom br. 7, s kasnorenesansnom fasadom uljepšanom triforom na drugom katu. Iznad trifore nalazi se ploča obrubljena gotičkim dijamantnim konzolicama, unutar koje je grb s motivom pravednosti, kao vrline.

Na omanjem trgu lokalnog naziva *Piàn del Tìbio* (*pian* = mali trg; / *tìbio* od lat. *trivium* = stjecište triju ulica, Montalbano, Pod lukovima i Trevisol) u samim začecima komunalnog sustava (12. - 13. st.) nalazila se prva skromna gradska palača (Ulica Trevisol, br. 8) te jedna od brojnih starih rovinjskih pekara, čija se peć sačuvala u zgradi na kućnom br. 2.

Ulica Pod lukovima

Trg i crkva sv. Benedikta

I/D-5. Ulica Pod lukovima

Visoku ambijentalnu vrijednost ima i nevelika, ali pitoreskna ulica Pod lukovima. Natpisna ploča na zgradi br. 10 kazuje nam da je u njoj dio života proveo i stvarao hrvatski književnik, romanopisac, dramatičar i esejist Antun Šoljan (Beograd, 1932. - Zagreb, 1993.).

Na nadvratnicima zgrada na kućnim br. 4 i 6 uklesana su znamenja obitelji Caenazzo i Devescovi, o čemu nam govore i njihovi natpisi (P D C Q 1694 B; odnosno ZVANE Q. FRAN.O DI VESCOVI).

Prema sjećanju starih Rovinjaca, nadvojvoda Karlo Stjepan Habsburški, admiral austrijske flote (koji je od 1899. do 1904. bio i vlasnik otoka Sv. Katarina; *vidi IV/1.*), znao je u večernjim satima svratiti u Rovinj da bi u jednom od *spàcia* u ulici Pod lukovima (u blizini Trga sv. Benedikta) uživao u malvaziji i teranu opuštajući se uz rovinjske tradicionalne pjesme, osobito *bitinàde*.

I/D-6. Trg i crkva sv. Benedikta - Ulica Remigia Devescovija

Trg predstavlja mikrourbani lokalitet visoke ambijentalne vrijednosti, ne samo zahvaljujući svojoj dispoziciji već i zbog značaja okolnih zgrada, istoimenih gradskih vrata i crkvice. Ona je pak građena u 15. st., a do 19. st. ovamo su dolazila i služila misu mala braća franjevačkog samostana na otoku Sv. Andrija (*IV/2.*). Danas se ona koristi kao atelijer.

U obližnjoj uskoj Ulici Remigia Devescovija (rovinjski antifašist; 1919. - 1944.) vrijedne su spomena renesansna kuća na kućnom br. 1, romaničko-gotička bifora s isklesanim delfinima na lukovima kućnog br. 3 i lijepa barokna fasada zgrade na kućnom br. 6.

Ulica R. Devescovija vodi do početka Ulice Montalbano (*vidi I/A-10.*) sa zgradama koje pokazuju izrazite pučke elemente (na nadvratniku kućnog br. 18 isklesan je natpis PATRON DOMENEGO // PAVAN Q. BORTOLO DA // ROVIGNO 1620, a na onom kućnog broja 20 natpis glasi: CANA DE SANTO ANT. // I TEMPO DE SER MT TENAIA ET COMPAGNI // MDLXXIII).

Gradska vrata sv. Benedikta

I/D-7. Gradska vrata sv. Benedikta

Ova gradska vrata, kao i dobro sačuvani potez gradskih zidina što se na njih vezuje u početnom dijelu Ulice Pod lukovima (*vidi I/D-5.*), datiraju u 12. st. S vanjske strane vrata naslanja se obrambeni srednjovjekovni toranj nad kojim se, kao i nad samim vratima, u kasnijim stoljećima nastavilo graditi za stambene potrebe.

Kroz ta vrata i njihovo stepenište silazimo u Ulicu sv. Križa, odnosno na obalu (*vidi I/C-3*).

ZANIMLJIVOSTI: GRADSKE ZIDINE

Gradske zidine dio su urbane povijesti Rovinja i govore nam kako su do kasnog srednjeg vijeka bile dio obrambenog sustava onih koji su vladali istarskim poluotokom, osobito Mletačke Republike. Rovinjske srednjovjekovne zidine, njihovi tornjevi i gradska vrata pojačani su krajem 16. stoljeća, kada je Rovinj bio meta tada, u Istri učestalih napada senjskih uskoka. Rovinj je jedan od rijetkih gradića koji je gotovo u cijelosti sačuvao svoje srednjovjekovne/renesansne zidine, iako su većim dijelom inkorporirane u zgrade koje su od sredine 17. stoljeća podignute duž ulica Vladimira Švalbe i sv. Križa, nastalih razvojem naselja s vanjske strane nekadašnjih zidina zbog potrebe za novim stambenim prostorom. Zidine su danas vidljive samo oko gradskih vrata (iz 12. stoljeća) te na nekim mjestima u ulicama Vladimira Švalbe i sv. Križa te s obje strane Belvederea.

II

ITINERARI KROZ PREDJELE POVIJESNE JEZGRE S DRUGE STRANE NEKADAŠNJEG KANALA

Razvoj naselja s druge strane kanala, na kopnu, započeo je polovicom 17. st., da bi prava mala ekspanzija nastala sredinom idućeg stoljeća. U razdoblju od 150 godina naselje se proširilo današnjim ulicama Augusta Ferrija (nekad "Spîritu Santo"), Edmonda De Amicisa (nekad "San Zuàne"), Vladimira Gortana (nekad "San Marteîn"; u čijem se središnjem dijelu nalazi malena srednjovjekovna crkvica sv. Martina Biskupa) prema brijegu sv. Petra (ime je dobilo po istoimenoj romaničkoj crkvi koja se nalazila na samom vrhu brežuljka, srušena u 19. st.), danas sv. Franje, te polukružno duž obale luka Valdibore i sv. Katarine. Barokni urbani utjecaj, kao i veći prostor za gradnju, odredili su šire zgrade, trgove i ulice, kao npr. Trg na mostu i ulice De Amicis i Carera.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
Luka - Porto Valdibora
Luka Sv. Katarina
Potro S. Caterina
Andana
Sv. Gotard
S. Gottardo
Dom za odrasle
Casa per anziani
Sv. Ivan Bosco
S. Giovanni Bosco
M.B. od Milosti
Mad. delle Grazie
Trg Sv. Eufemija
Piazzale S. Eufemia
Trg Valdibora
Piazza Valdibora
Trg G. Matteotti
Piazza G. Matteotti
Trg m. Tita
Piazza M. Tito
Trg - Pzza Campitelli
Trg kralja Edulona
Piazza re Edulo
Trg Tabakina
Piazzale delle Tabacchine
Sv. Nikola
S. Nicolò
Sv. Karlo Boromejac
S. Carlo Borromeo
Sv. Petra i Pavla
SS. Pietro e Paolo
Sv. Eufemija
S. Eufemia
Oratorij
Oratorio
Gradska palača
Palazzo comunale
Beroaldov prolaz
Volto dei Beroaldo
Stube Sardelina
Scaletta delle Sardelline
Obala palih boraca - Riva sl. caduti dell'NOL
Obala Aldo Negrija - Riva Aldo Negri
Obala Alda Rismonda
Obala Pina Budicina
Giordana Palaga - Giordano Palaga
Vladimira Svačića - Vladimiro Svaciceh
Uspon - Salita F. Zolo
Arnolonga
Petra Šantića - Via P. Santich
Trevisol
Montalbano
Sveti Križ
Križa
Marina
Dugga - Androna Lunga
Sottolatina
Nova - Calcina
Riva Aldo Rismondo
Riva Aldo Negri
Riva Ricardo Dorsija
Riva Riccardo Dorsa
Riva Riccardo Dorsa Giorgi
Riva Ricardo Dorsa Giorgi
Riva Ricardo Dorsa
Riva Riccardo Dorsa
Riva Ricardo Dorsa
Riva Riccardo Dorsa
Riva Ricardo Dorsa
Riva Riccardo Dorsa

Trg na mostu

Ulica Edmonda De Amicisa

II/1. Trg na mostu

Na sjevernom rubu trga (*vidi I/A-3.*), ispred restorana "Calisona", zgrade su u duhu baroknog doba smještene polukružno u odnosu na trg. Upravo je na tom mjestu obitelj Lorenzetto 1854. godine izgradila crkvicu sv. Antuna Padovanskog, što je praktično označilo početak urbanizacije na području s one strane kanala. Rušenjem crkvice 1933. godine, Trg na mostu postao je prostraniji.

II/2. Ulica Edmonda De Amicisa

Izgradnja Ulice E. De Amicisa započela je krajem 17. st. i trajala tijekom cijelog 18 st.. Svoju današnju prostranost duguje činjenici što su od sredine 19. st. porušene neke građevine: na početnom dijelu srednjovjekovna crkvica sv. Ivana Krstitelja (1840.; po njoj se ta ulica nekad zvala *contrada San Zuane* = *kontrada* sv. Ivana), malo poviše i nekoliko godina kasnije zgrada gdje je kaptol čuvao "desetinu", a u središnjem dijelu srednjovjekovna crkvica sv. Antuna Opata (početkom 50-ih god. 20. st.). Natpis na nadvratniku zgrade na kućnom br. 16 nedvojbeno predstavlja spomen na hospicij Servita sa otoka Sv. Katarina (*vidi IV/1.*) koji je ovdje izgrađen 1699. godine brigom njihovog priora Fustinonija (EX.MI DENA.S AVCTORITATE ANG.O IOS.O FUSTINIONI AD VSVM F.F. SRRVORUM BEATE M.V. // HOC HOSPITVM EDIFICAVIT // ANNO DNI MDCIC). Stilske osobine baroknih portala zgrada na kućnim br. 15, 20, 22 i 24 ukazuju da je već sredinom 18. st. čitava ulica bila urbanizirana. Zgrada na kućnom br. 24, podignuta 1738. godine, kako nam govori natpisna ploča uzidana iznad portala, ima lijepu i veliku *altanu* na krovu. U njoj je 1850. godine bila otvorena Obrtnička i industrijska komora Istre. Ovo je prema mišljenju mnogih jedna od ljepših rovinjskih ulica.

Samostan i crkva sv. Franje

II/3. Samostan i crkva sv. Franje

Samostan

Uslijed širenja naselja na kopno preko kanala (od 1650.), pojavila se potreba za boljom skrbi za ljude u tom predjelu. Gradnja crkve i hospicija započela je 1702. godine. Crkva je bila završena i blagoslovljena 1710., a posvećena 1750. godine. U međuvremenu je 1746. godine hospicij proglašen samostanom. Samostanski kompleks (s knjižnicom, refektorijem, dormitorijem i parom prostranih klaustra), proširen 1878. godine izgradnjom novog istočnog krila tzv. *Professorija,* pripada tipu klaustralnih gradskih samostana te je prilagođen životu redovničke i šire društvene zajednice. Imao je i značajnu ulogu u urbanizaciji tog dijela grada.

Na samom ulazu u samostan franjevci su dali postaviti mali podni mozaik s njihovim poznatim geslom dobrih želja: PAX ET BONUM, tj. "Mir i dobro", odnosno "Mir je činiti dobro". Prigodom obljetnice osnutka samostana 2002. godine, na blagdan sv. Franje, obnovljena je samostanska zbirka, u kojoj se pored značajnih slikarskih i kiparskih djela čuvaju vrijedne knjige (i dva herbarija, jedan iz 1756. te drugi iz 1887. godine), antifonariji, misno ruho i veliki broj liturgijskih predmeta. Od umjetnina valja izdvojiti: "Raspeće" baroknog slikara 17. st., "Svetu obitelj" iz 18. st., jednu ikonu italokretske škole iz 16. st. te drugu iz 1686. godine. Među skulpturama valja spomenuti renesansni mramorni kip "Madona s djetetom" te mramorni kip sv. Jeronima Giovannija Bonazze (Venecija, 1654.-1736.).

Crkva

Jednostavno pročelje s kipom titulara u niši iznad portala oblikuje istočnu frontu istoimenog trga (kameni križ ispred ulaza u samostan postavljen je 1855. godine). Prvi projekt crkve bio je određen renesansnom tradicijom. Kasnija pregradnja, prije posvećenja (1750.), uvrštava crkvu u skupinu onih tzv. neopaladijevskih. Crkva ima prostranu pravokutnu lađu sa svodom koritastog oblika i trijumfalnim lukom ispred prezbiterija. Prezbiterij je uzak, izdužen i ima bačvasti svod te je zatvoren apsidom. Zahvatima iz 1926. - 1931. oltari i prednji dio prezbiterija dobili su novi izgled. Glavni oltar pripada baldahinskom tipu, s tabernakulom u obliku "tempietta". Na poleđinu se naslanjaju orgulje koje su 1908. godine izradila braća Riegel iz Jägendorfa (Austrija). Slike na zidovima prezbiterija djelo su rovinjskog slikara Antonija Macchija (1897.-1981.) i prikazuju evanđeliste s njihovim simbolima (desno: Ivan = orao, Luka = vol; lijevo: Marko = lav i Matej = anđeo) te svece: sv. Klaru i sv. Antuna, sv. Elizabetu, portugalsku kraljicu, i sv. Ljudevita, francuskoga kralja. U kaloti apside prikazan je raspjevani lik sv. Franje, izveden *a secco*, ispod kojeg se nalazi tekst njegove poznate pjesme *Cantico delle creature* u fresko tehnici. Apsidu je 1928. godine oslikao Carlo Donati iz Verone (1874. - 1949.). U stipesu bočnog oltara sv. Petra od Alkantare (lijevo) čuvaju se ostaci sv. Kandide. Oltarna slika koja spada u krug Nicoloa Bambinija (Venecija, 1651. - 1736.; kasnije je sliku popravio Giuseppe Ventura) prikazuje *Immaculatu*, sv. Antuna Padovanskog i sv. Petra od Alkantare. U stipesu oltara Isusova raspeća (desno) polegnut je kip umrlog sv. Antuna Padovanskoga. Oltarna slika s prikazom raspetog Krista, podno kojega stoji sv. Franjo, a u samom dnu i poprsje donatora, djelo je Pietra Malombre (Venecija, 1556. - 1618.). Postoji mogućnost da je slika prenijeta iz franjevačkog samostana na otoku Sv. Andrija. Uz južni zid svetišta nalazi se kapela BDM od Bezgrešnog Začeća, proširena 1861. godine. U njenoj apsidi franjevci za blagdan Božića tradicionalno postavljaju velike jaslice, jedne od najljepših u Istri.

Zvonik

Zvonik je sastavni dio crkve. Sam vrh zvonika zaključen je niskom piramidom, a 1846. godine je na njega postavljena ura, čije tragove i danas nalazimo.

Osnovna škola Vladimira Nazora

Ulica Carera

II/4. Osnovna škola Vladimira Nazora

Zgrada u kojoj je danas smještena osnovna škola podignuta je u periodu od 1819. do 1840., ima prostrano historicističko pročelje, a gotovo do 1913. bila je jedina školska zgrada u Rovinju.

II/5. Ulica Carera

Stara Carera (*strada dei carri* = cesta zaprežnih kola) koja je vodila prema poljima na južnom i istočnom dijelu rovinjskog teritorija, urbanizirana je od druge polovice 17. st. do kraja sljedećeg stoljeća. Danas je glavna trgovačka ulica, koja je brigom Grada Rovinja nanovo popločena 2008. godine.

Vrijedna spomena je zgrade na kućnom broju 6, na kojoj je uzidan grb obitelji Costantini iz 1724. godine, kao i one na kućnim brojevima 20, 31, 47, 56, 59 i 69, ukrašene baroknim portalima i elementima kamene plastike, Beroaldov prolaz (ime je dobio po istoimenoj obitelji istaknutih pomoraca) koji vodi do obale te lijepi i prostrani Trg Campitelli (18. st.).

Crkvica sv. Karla Boromejskog

Zajednica Talijana "Pino Budicin"

II/6. Crkvica sv. Karla Boromejskog

Ova je crkvica podignuta 1668. godine u središnjem dijelu Carere i posvećena je milanskom kardinalu, sv. Karlu Boromejskom (16. st.). U podu se *in situ* nalazi nekoliko grobnica. Već godinama se u njoj ne služi bogoslužje, već se crkva koristi kao atelijer.

II/7. Zajednica Talijana "Pino Budicin" – Palača Fabris-Milossa

Osnovana je krajem 1948. godine kao kružok *Circolo italiano di cultura.* Inicijativu je pokrenula tadašnja Talijanska Unija za Istru i Rijeku, s namjerom da se u mjestima s talijanskim stanovništvom inicira osnivanje posebnih manjinskih udruženja. Novim naputkom Talijanske Unije, u kojem je navedeno da djelatnost treba proširiti i na društveno-političko polje, a ne samo na kulturno, godine 1971. rovinjski *Circolo* preobrazio se u Zajednicu Talijana.

Danas ona broji više od 3.000 članova i matična je organizacija pripadnika talijanske nacionalne zajednice koji žive u gradu Rovinju. Naziv "Pino Budicin" dobila je po imenu rovinjskog antifašista i narodnog heroja Drugog svjetskog rata Giuseppea Pina Budicina (*vidi I/A-1.*). Vrlo je aktivna i uspješno obogaćuje kulturnu, sportsku i drugu društvenu sliku grada. Njene aktivnosti ogledaju se u organizaciji raznih programa i kroz djelatnosti stalnih sekcija (folklorne, literarne, povijesno-etnografske, bibliotečne, novinarske, sportske i kreativno-društvene), osobito KUD-a "Marco Garbin", osnovanog 1947. godine, koji je svih tih decenija dao neprocjenjiv doprinos očuvanju i promociji rovinjske povijesno-kulturne baštine i glazbeno-folklorističkih tradicija, grupe "Mini/midi pjevači

i solisti“ te “Dramske grupe mladih“. Od kraja 50. godine rovinjska Zajednica Talijana ima sjedište u palači koju je podigla obitelj Fabris-Milossa krajem 18. st. - početkom 19. st. (s neoklasicističkim elementima na njenom pročelju). Za potrebe izgradnje njene prostrane cisterne tada je srušena crkvica Majke Božje Snježne (1810.), jedna od triju rovinjskih sedmerokutnih kapela.

Trg na lokvi

II/8. Trg na lokvi

Naziv trga nadjenut je u spomen na veliku lokvu koja je postojala na ovome mjestu do druge polovice 19. st. i služila prvenstveno za napajanje stoke. Za vrijeme francuske uprave bilo je pokušaja da se ona pretvori u veliku cisternu te su uokolo bili podignuti kameni zidovi. Dio lokve prema Careri zatrpan je 1862. godine, a dvadeset godina kasnije i ostatak.

***ZANIMLJIVOSTI:* IZ ZAJEDNICE TALIJANA “PINO BUDICIN“ DOPIRE PJESMA – IPAK JE TO GRAD BITINÀDA!**

Bogati fundus rovinjskih narodnih napjeva neiscrpan je izvor svima koji njeguju rovinjsku tradicionalnu glazbu, od KUD-a “Marco Garbin“ rovinjske Zajednice Talijana do drugih vokalnih skupina i solista. U njihovom repertoaru ističu se ponoćne i ulične serenade (àrie da nuòto e da cuntràda) te osobito bitinàde. Potonje predstavljaju polivokalnu onomatopeju, tj. osebujni oblik vokalne pratnje solista imitacijom nekih glazbala, i svojevrsna su rovinjska posebnost. Tzv. tin-teîni, čije su glasovne varijacije bliske npr. mandolini, havajskoj gitari, oboi i trubi te svojstven zvuk “blum blum“, koji imitira srednje niske tonove klarineta, najvažnije su značajke bitinàda. Stihovi pjesme “ſi bitinàde” (autora Vlade Benussija) otkrivaju nam na duhovit i osebujan način kako nastaje pratnja u bitinàdi:

“...sa canta in ciapo oûna canson // e doûti dreîo fa tin, teîn, //ſi doûto oûn canto mondo feîn...”

(... neku pjesmu sastav pjeva / i svi rade tin, teîn / o, to je jako profinjena pjesma...”)

Bitinàda je 2007. godine na prijedlog rovinjske Zajednice Talijana “Pino Budicin” uvrštena u Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske kao “vokalna glazbena vrsta talijanske nacionalne zajednice i kulturnog prostora grada Rovinja”.

Romanička crkva Presvetog Trojstva

Villa "Maria Antonia"

II/9. Romanička crkva Presvetog Trojstva

Ta sedmerokutna romanička crkvica jedna je od značajnijih spomenika u gradu. Unutarnji kružni prostor ima sedam niša i okruglu kupolu pokrivenu kupastim krovom. Pravi dragulj domaće autohtone umjetnosti predstavlja krasno sačuvana prozorska tranzena s prikazom Golgote s likovima Bogorodice, Magdalene, sv. Petra, sv. Ivana Krstitelja i sv. Ivana Evanđelista. Danas se u crkvici ne slavi bogoslužje već je pretvorena u galerijski prostor.

II/10. Villa "Maria Antonia"

Zgrada je podignuta krajem 19. st. kao rezidencijalna vila obitelji Ferlan i pokazuje određene neorenesansne elemente iz širokog repertoara historicizma. Brigom Gradske knjižnice park je od 2003. do 2005. godine oplemenjen bistama književnika Antuna Šoljana (*vidi I/D-5.*), dijalektalnog pjesnika Eligia Zaninija (Rovinj 1927. - 1993.) i reformatora Matije Vlačića Ilirika (Labin, 1520. - Frankfurt na Majni, 1575.), čiji je autor kipar Mate Čvrljak.

Gradska knjižnica "Matija Vlačić Ilirik" - Početkom 80-ih godina u ovu je zgradu premještena gradska knjižnica, koja od 2006. godine djeluje kao samostalna ustanova. Knjižni fond broji više od 45.000 jedinica knjižne i neknjižne građe iz svih važnih područja i disciplina. Osim bogate referentne zbirke, valja spomenuti zavičajnu zbirku "Histrica", književno-kulturološku zbirku "Croatica" te poseban odjel s naslovima za djecu i mladež.

Ogranak Matice hrvatske u Rovinju i Hrvatsko kulturno društvo "Franjo Glavinić"- U ovoj zgradi djeluju od početka 90-ih godina 20. st. HKD "Franjo Glavinić" osnovano je 24. studenog 1990. godine. Od samog osnutka društvo je organiziralo brojna predavanja, kulturna i književna večeri, te predstavljanja knjiga i časopisa, a u sklopu društva djeluju i brojne sekcije od kojih posebno treba izdvojiti pjevački zbor, recitatorske i folklorne sekcije te književne radionice.

Zgrada Doma za odrasle "Domenico Pergolis"

II/11. Zgrada Doma za odrasle "Domenico Pergolis"

Rovinjski dom za odrasle smješten je u zgradi podignutoj, zajedno s okolnim velikim i lijepim parkom, 1900. godine, zahvaljujući rovinjskom liječniku dobrotvoru Domenicu Pergolisu (Rovinj, 1829. - 1901.; *vidi I/C-3.*). Liječnik je općini darovao značajan iznos novca za izgradnju novog sirotinjskog doma i za uzdržavanje njegovih korisnika.

Strukovna škola Eugena Kumičića

II/12. Strukovna škola Eugena Kumičića

U zgradi iz 19. st (Ulica Carducci br. 13), pod raznim imenima i ustrojstvom, strukovna škola djeluje od kraja 40-ih godina 20. st..

U periodu od 1854. do 1863. godine u ovoj je zgradi radio prvi gradski vrtić, a od 1881. do 1947. godine vrtić časnih sestara Božje providnosti matične kuće iz Cormonsa (Italija).

Rovinjska Gimnazija

Crkvica Blažene Djevice od Milosrđa

II/13. Rovinjska Gimnazija

Zgrada rovinjske Gimnazije s neorenesansnim obilježjima, kao i pripadajući park, izgrađeni su po nacrtu tršćanskog arhitekta Lodovica Braidottija 1913. godine za potrebe rovinjske niže gimnazije. Na gornjem dijelu oba izbočena krila nalazi se mozaik od firentinske majolike s prizorima iz biblijskog raja, a kasnije je na centralnoj fasadi pridodan i natpis: NON SCHOLAE SED VITAE DISCIMUS (Učimo za život, ne za školu).

Između dva svjetska rata u zgradi su djelovale Osnovna škola "Giosuè Carducci" i Tehnički institut "Armando Diaz", dok je odmah nakon rata 1945. godine otvorena i gimnazija na talijanskom jeziku. Prvo gimnazijsko odjeljenje s nastavom na hrvatskom jeziku upisano je 1954. godine. Danas u zgradi djeluju Srednja škola Zvane Črnja i Srednja talijanska škola. Na hodnicima zgrade izloženo je nekoliko rimskih natpisa i amfora.

II/14. Crkvica Blažene Djevice od Milosrđa

Točan datum izgradnje ove prekrasne građevine nije poznat, no zna se da je 1487. godine bila posvećena. Brigom načelnika Scipionea Benzona crkvica je 1584. godine preuređena i ukrašena elegantnom lođom. Na nadvratniku je uklesan natpis SCIP BENZ P. M.D.84., na čijem je zabatu pričvršćen kameni grb spomenutog načelnika. Iz natpisa na nadvratniku ulaza u crkvu doznajemo da su 1750. godine na njoj obavljani popravci. Početkom ovog stoljeća restaurirani su interijer i eksterijer crkvice.

Posebno su vrijedne kasnobarokne izrezbarene drvene klupe te zavjetni darovi vezani za povijest rovinjskog pomorstva. Oltarna slika (tempera i ulje na drvu) "BDM od Milosrđa" iz 1567. godine, nepoznatog autora, bliskog venecijanskom manirizmu, iznimne je ljepote. Iz natpisa na nadgrobnoj ploči na podu saznajemo da je tu 13. prosinca 1762. godine sahranjena grofica Elisabetta Angelini-Califfi, poznata i kao "majka siromašnih".

Obala Alda Rismonda

Zgrade bivše Tvornice duhana

II/15. Obale Alda Negrija i Alda Rismonda

Prelijepim šetnicama uz more, s pogledom na predjele Monte Mulini, Montravo, na otok Sv. Katarina i istoimenu lučicu, nadjenuto je ime prema istaknutim istarskim antifašistima.

Obala Alda Negrija i stambene zgrade izgrađene su do 30-ih godina 20. st.. U mletačko doba i tijekom 19. st. to je bilo područje na kojem su se nalazila brojna mala rovinjska brodogradilišta. Posljednje se ugasilo 1927. godine, kada je na njegovom mjestu izgrađeno kino "Roma" (današnja zgrada Multimedijalnog centra).

Do 1868. godine duž većeg dijela Obale Alda Rismonda more je dopiralo gotovo do kuća. Tada je počela gradnja sadašnje rive, koja je od 1911. do 1912. godine produžena do rta sv. Nikole.

II/16. Zgrade bivše Tvornice duhana

Izgradnja impozantnih zgrada Tvornice duhana počela je u periodu od 1873. do 1874. godine, a cijeli kompleks je dovršen početkom 20. st.. Bio je primjer kraljevsko-carskog obalnog stila u industrijskoj arhitekturi. Najveće zgrade imaju tlocrt u obliku slova "I", "L" i "U".

U sklopu tvorničkog prostora nedaleko od obale, 1933. godine podignut je kulturni dom "Dopolavoro" čija je prostrana dvorana služila kao kazalište i kino. Uz dvoranu je 2001. godine podignuta elegantna Galerija Adris (autor arhitekt Marijan Hržić, Zagreb, 1944.) u kojoj se organiziraju izložbe eminentnih suvremenih hrvatskih umjetnika i koncerti.

Nakon preseljenja proizvodnih pogona (2005.), stare zgrade tvornice predstavljaju značajni primjer industrijske arhitekture.

U nastavku kompleksa Tvornice duhana nalazimo zgradu Jedriličarskog kluba "Maestral" s neoklasicističkim elementima, u kojoj je od njene izgradnje 1882. godine do 60-ih god. 20. st. bila smještena gradska klaonica. Pored te zgrade nalazi se rovinjsko brodogradilište (bivše brodogradilište "Deterni") koje tu djeluje od 1927. godine.

ZANIMLJIVOSTI: O ROVINJSKIM TABAKINAMA

Za rovinjski društveno-kulturni kontekst druge polovice 19. st. značajan je bio manufakturno-gospodarski uzlet zbog razvoja duhansko-prerađivačke industrije i proizvodnje ribljih konzervi. Osiguravao je bolje uvjete života i veću zaposlenost, osobito ženske populacije. Možemo reći da je tada započelo novo doba i za rovinjsko društvo, jer su na društvenu-ekonomsku scenu grada kao glavne sudionice stale "sardileîne" i osobito "tabacheîne" (tabakine), o kojima govori i bogata rovinjska glazbena baština. Stihovi jedne od najpopularnijih rovinjskih tradicionalnih pjesama "Li muriede ruvigniòe" (Rovinjske djevojke, 1907. poznata i pod naslovom "Li ven su par li Caòale") kazuju o tipičnim aspektima društvene zbilje u razdoblju kada su tabakine uživale društveni ugled i bile omiljene zbog svojega pomalo frivolnog držanja i odijevanja. Bile su ukrašene, kako stoji u pjesmi, "bijelim, crvenim i zelenkastim bluzama", a njihove "lijepe crne i plave oči" znale su svakoga začarati. Uostalom, kako nam otkriva jedna druga stara rovinjska pjesma ("E ciume ciume son tabacheîna"), mogle su si to priuštiti zahvaljujući "quindiòeîni", dvotjednoj plaći te obijesno poručiti muškarcima, makar kroz pjesmu, "e ciùme ciùme son tabacheîna la quindiseîna i ta dariè", tj. "povedi me, povedi, ja sam tabakina, a moja petnaestina i tvoja je". Sve najbolje o njima govori i pjesma "La tabachina" (1925.), koja se uvijek pjevala prigodom druženja u tvornici, ali i u drugim svečanijim prigodama u gradu. Te su se pjesme pjevale dugi niz godina, ali danas iz starih tvorničkih zgrada ne dopiru više te prekrasne stare harmonije. Kako god bilo, one su ipak spašene od zaborava, jer su im vrijedni rovinjski kanturi osigurali posebno mjesto u rovinjskoj glazbenoj baštini.

Crkva sv. Nikole

II/17. Crkva sv. Nikole

Još davne 1364. godine rovinjski su mornari dali sagraditi malu srednjovjekovnu crkvicu. Na njenom je mjestu 1860. godine izgrađena nova, veća crkva kada je postavljen i novi drveni oltar s kipom sv. Nikole iz Barija, o čemu govori uklesani natpis na pročelju: D.O.M.// S.NICOLAO EPISCOPO // PIIS LARGITIONIBUS // E FUNDAMENTIS // READIFICATA // ANO R.S. // MDCCCLX OCT. Danas se u njoj ne obavlja bogoslužje, već se koristi kao atelijer.

Trg Giovannija Pignatona

II/18. Trg Giovannija Pignatona

Kanal koji je odvajao otočno naselje od kopna prostirao se njegovim južnim krakom od današnjeg Trga G. Pignatona do Ulice Pietra Ive. Trg je nastao 1763. godine, kada je kanal zatrpan iz praktičnih, ali i zdravstvenih razloga. Do Drugog svjetskog rata na ovom je trgu bila smještena zelena tržnica. Trg je nazvan prema rovinjskom antifašistu (1906. - 1943.).

Obalni potez ispred trga, od malog mola (*vidil/A-5.*) do Beroaldovog prolaza, izgrađen je 1820. godine.

III

POVIJESNO-KULTURNE ZNAMENITOSTI UŽE I ŠIRE OKOLICE GRADA ROVINJA

6
7
5
3
4
2
1
9
10
13
11
8
12

NA SJEVERU GRADA

III/1. Centar za istraživanje mora – Institut "Ruđer Bošković"

Centar za istraživanje mora – Institut "Ruđer Bošković"

Centar već dugi niz desetljeća djeluje pod okriljem Instituta Ruđer Bošković, a osnovan je 1891. inicijativom prvog njegovog ravnatelja Otta Hermesa kao terenska stanica i akvarij "Berlinskog zoološkog instituta". Od 1931. godine ustanova je djelovala kao Talijansko-germanski institut za morsku biologiju pod ravnateljstvom biologa Massima Selle i Adolfa Steuera.

Glavna atrakcija Centra, popularni akvarij koji ima stoljetnu tradiciju, još uvijek privlači brojne znatiželjnike, turiste i istraživače.

Centar je, između ostalog, inicijator i domaćin brojnih znanstvenih skupova na temu mora i podmorja te sudionik važnih inicijativa i programa u kojima redovito sudjeluju eminentni stručnjaci iz zemlje i inozemstva. Znanstvena knjižnica Centra smještena je u bivšoj srednjovjekovnoj crkvici sv. Gotharda.

III/2. Zgrade Tvornice za preradu ribe Mirna

Pariška tvrtka Société générale francaise de conserves alimentaries otvorila je 1881. godine u Rovinju prvu tvornicu za preradu i konzerviranje ribe u ulju. Kasnije su otvoreni i drugi mali slični pogoni, a početkom 30-ih godina 20. st. tršćanska tvrtka Ampelea u sklopu talijanske autarkične gospodarske politike instalira, za ono doba, najsuvremenije postrojenje za preradu ribe, na prostoru bivše destilerije u industrijskoj zoni na sjeveru grada. Pogoni 1948. godine prelaze u sustav novog poduzeća Mirna, koje je kasnije preraslo u vodeću tvornicu za preradu riba u bivšoj državi. Tvornica je i danas aktivna, a njene najstarije zgrade primjer su industrijske arhitekture.

III/3. Groblje Laste

Početak izgradnje gradskog groblja Laste po nacrtu tršćanskog arhitekta Enrica Nordija, seže u 1898. godinu. Podizanje zidova i trijema s monumentalnim neorenesansnim oblicima započeli su 1902. godine. Ukupno se 48 dorskih stupova s jednostavnim ehinusima i abakusima proteže duž stražnjeg zida cijelom širinom groblja. Stupovlje je prekinuto s pet otvora nalik pročeljima trijema manjih hramova, kojima se pristupa preko podjednakog broja stepeništa. Središnji otvor predstavlja ujedno pročelje i trijem grobljanske kapele sv. Spasitelja, koja je inaugurirana i posvećena 1906. godine.

Posebni povijesni značaj imaju nadgrobni spomenici, njih 200-tinjak, unutar trijema, duž zidova i duž glavnih staza te unutar osam grobljanskih polja, djelo lokalnih majstora klesara.

Od posebnog je značaja osam drvoreda čempresa *Cupressus sempervirens' Pyramidalis* (s ukupno 122 primjerka), koji su klasificirani kao spomenik parkovne arhitekture.

Na nadvratniku iznad ulaza u groblje nalazi se uobičajeni latinski naziv: RESURRECTURIS (Onima koji će uskrsnuti).

U kapeli je 1997. godine otvoren lapidarij, u kojem je smješteno više od 150 starih nadgrobnih spomenika.

Novo istočno krilo gradskog groblja Laste nadograđeno je u periodu od 2001. do 2004. godine prema projektu rovinjskog arhitekta Vladimira Delfara.

ZANIMLJIVOSTI: O RIBARSKOM NASLJEĐU

Ribarstvo je u Rovinju tradicionalno jedna od glavnih gospodarskih grana. Primat je u Istri držalo osobito u razdoblju od 16. do 20. stoljeća. Rovinj je 1746. godine imao 120 ribarskih bracera (s 505 ribara), što je tada predstavljalo skoro polovicu cijelog brodovlja mletačke Istre.

Po predaji, taj se procvat pripisuje inovaciji rovinjskog ribara Biagia Caenazza, zvanog Toto, koji je tijekom ribolova mrežama giraricama i posebnim mamcima primjetio da se oko tih mreža okupljaju srdele. Upotreba mreža s manjim očicama omogućila je preokret u ribolovu na srdele, koje su se do tada lovile mrežama potegačama i u dubinskom ribolovu "sardelarama". Ne samo da su nove mreže "sardelare" imale manja oka, već su bile praktičnije, jer ih se nije trebalo spuštati do dna i ostavljati duže vrijeme u moru. Upotreba posebnog mamca od smrvljenih račića, omogućila je lakši i bolji ulov srdela.

ZANIMLJIVOSTI: MANUFAKTURNO-INDUSTRIJSKI RAZVOJ KRAJEM 19. ST.

Rovinj je od 70-ih godina 19 st. započeo s naglim i značajnim manufakturno-industrijskim razvojem: otvoreni su brojni manufakturni pogoni i obrtničke radionice te dovršeni brojni infrastrukturni projekti (poštanski i telegrafski ured, plinara, željeznička linija Kanfanar - Rovinj i kratka električna linija Decauville, uvedena je telefonska linija i gradska rasvjeta, izgrađen prvi vodovod za sjeverni dio grada).

Najbolji i najtrajniji rezultati postignuti su na području prerade duhana (Tvornica duhana otvorena je 1872. godine), i proizvodnje ribljih konzervi (1881. godine otvorena je tvornica društva Société Générale Française de Conserves Alimentaires). Tada je započelo novo doba za rovinjsko društvo jer je radnička klasa postala sve brojnija, s velikim postotkom ženske radne snage, među kojima su daleko najbrojnije bile "sardeline" i "tabakine". Sve se to odrazilo i na društveno-politički kontekst, obilježen nastankom brojnih raznorodnih udruženja i klubova, političkom borbom te pojavom prvih socijaldemokratskih ideja.

III/4. Zgrade bivše željezničke stanice

U uvali Valdibora na sjeveru grada nalazi se bivša željeznička stanica s popratnim strukturama sagrađenim u razdoblju između 1873. i 1876. godine, kada je izgrađen odvojak Kanfanar-Rovinj. Prvi vlak stigao u Rovinj 19. kolovoza 1876. godine. Ta je pruga zatvorena nakon 1966. godine, a potom je prestala s radom i željeznička stanica.

III/5. Paviljoni Bolnice za ortopediju i rehabilitaciju " Prim. dr. Martin Horvat"

Brigom nadvojvotkinje Marije Terezije i njenog muža Karla Ludviga, brata cara Franje Josipa, 21. svibnja 1888. godine u predjelu Sveti Pelagije na sjevernom rovinjskom priobalju inaugurirano je Morsko lječilište "Erzherzogin Maria Theresia" za skrofuloznu i rahitičnu djecu. Zahvaljujući inicijativi bečkog gradonačelnika Karla Luegera 1908. godine zgrada je potpuno obnovljena, proširena i preimenovana u bolnicu grada Beča ("Seehospitz S. Pelagio der Stadt Wien"). Tom je prigodom na obližnjem rtu Mucia (toponim) započelo uređenje park-šume, plaža, podignute su nove zgrade i crkva sv. Pelagija Novog, s dva paralelna zvonika.

Tijekom 20. st. bolnica je imala značajno mjesto u ortopediji zahvaljujući dugogodišnjim ravnateljstvima primarijusa Enocha Zadra (1909. - 1947.) i Martina Horvata (1950. - 1972.), čije je ime dodano nazivu bolnice 1973. godine.

III/6. Povijesno-arheološka zona - Rt Križ, Valfaborso, Rt sv. Eufemije, Valsaline i Valalta

Ovo je priobalno područje, izrazitog mediteranskog pejzaža i flore bogato povijesno-arheološkim nalazima. U uvali *Valfabùrso* (toponim) i danas se naziru ostaci starog kamenoloma te mala prirodna kamena korita koja su služila kao bazeni za bojanje tekstila.

Uvala Valsaline dobila je ime po starim malim solanama čiji ostaci danas imaju status prirodnog zaštićenog područja. Posebno su zanimljivi dobro sačuvani stari kanali solane, njena flora te morski pelin (obitelj *Asteraceae*; *Artemisia caerulescens L.*; rov. dijal**.** *Santuònico*), ugrožena vrsta koja ima ljekovita svojstva.

Limski kanal

III/7. Limski kanal

Limski kanal ima status posebnog rezervata u moru i značajnog krajobraza. Radi se o morskom zaljevu dužine oko 12 km, širine na ulazu oko 600 m te dubine do 33 m. Predstavlja potopljenu kršku dolinu (u fazama topljenja ledenjaka) nekadašnje rijeke paleo-Pazinčice, nastale u jurskim vapnencima, koja je postala ponornicom (utonula je u Pazinsku jamu), dok je njen zadnji dio ostao suh (danas su to dijelovi *Limske drage* i *Limskog kanala*).

Raznolikost listopadne vegetacije južnih i zimzelene vegetacije sjevernih obronaka tog zaljeva predstavlja jedinstvenu rijetkost i posebnu ekološku zanimljivost.

Na kraju Limskog kanala nalazi se Romualdova špilja, u kojoj je po predaji boravio benediktinac (osnivač reda Kamaldoljana) sv. Romuald početkom 11. st. (Ravenna, 950. – Valdelcastro, 1027.). U sedimentima špilje pronađeni su dokazi da ju je posjećivao pračovjek – paleolitski lovac iz skupine *Homo sapiens* (arheološki nalazi koji pripadaju gravetijenskoj gornjopaleolitskoj kulturi prije otprilike 20.000 godina). Duž obala Limskog kanala iz brojnih njegovih kamenoloma vadile su se različite vrste kamena, a pogotovo tzv. istarski "biancone" (titonski vapnenac gornje Jure).

ZANIMLJIVOSTI: GEORG VON HÜTTEROTT (TRST, 1852. - 1910.)

Rovinjski je društveno-ekonomski kontekst krajem 19. st. bio prožet značajnim poduzetničkim elanom te je puno crpio iz Trsta, moćnog regionalnog središta. U tom se okruženju istaknuo Georg Hütterott (rođ. u Trstu 1852.), čija je obitelji bila porijeklom iz Kassela (Njemačka). Ubrzo je postao važnim sudionikom u regionalnom poduzetničkom životu, zahvaljujući dobrom obrazovanju, putovanjima diljem svijeta i imenovanju japanskim konzulom 1879. godine. To je bila i godina njegova vjenčanja s Francuskinjom Marie Henriette Keyl. Prva kći Louise Rosalie Hanna rodila im se 1881. godine, a druga, Barbara Elisabeth, 1897. godine. Otoke Sv. Andrija i Maškin pokraj Rovinja kupuje 1890. godine, a ubrzo nakon toga i druge otoke tog arhipelaga, kao i zemljišta pokraj Monte Mulinija, Monvija, Lonea, Montaura, Punta Corrente i Škarabe. Već je 1891. godine otvorio novu rezidenciju na otoku Sv. Andrija, nakon što je obnovio zgradu u kojem je bio benediktinsko-franjevački samostan. Rezidenciju oplemenjuje bogatom zbirkom umjetnina, restaurira istoimenu pripojenu crkvicu te započinje veliku akciju pošumljavanja i uljepšavanja svojih dobara. S osobitom pažnjom oblikuje prirodni perivoj Zlatni rt /Punta Corrente, danas park-šumu. Kako saznajemo iz brošurice "Cap Aureo - Klimatischer Kurort bei Rovigno - Istrien- Ein Projekt" izdane 1908. godine, želio je promicati turizam s posebnim naglaskom na klimatsko-ljetovališne sadržaje, za koje su rovinjska obala, klima i morska voda bili posebno pogodni.

U međuvremenu, usporedo s rastom poduzetničke karijere, izmjenjuju se njegove važne gospodarske i društvene funkcije. Carskim ukazom od 30. studenoga 1898. godine dobio je titulu "plemeniti vitez", a 1905. godine postao je doživotnim članom Gornjeg doma Habsburške Monarhije. Osim jahte "Tornado", 1894. godine kupuje motorni brigantin s dva jarbola "Suzume". O njegovu značaju svjedoči knjiga gostiju "Cissa Insel", gdje nalazimo potpise brojnih poznatih osoba koje bijahu gosti obitelji Hütterott. Georg von Hütterott iznenada umire u Trstu 1910. godine.

Rovinjski imetak Hütterottovih nasljeđuju supruga i kćeri nastavljajući misiju njegova oplemenjivanja i nakon Prvoga svjetskog rata. No nažalost, zbivanja nakon pada Trećega Reicha koncem travnja 1945. godine dovela su do tragičnog i tajanstvenog nestanka Marie i mlađe kćeri Barbare von Hütterott, vjerojatno 30. svibnja iste godine. Hanna, posljednja članica obitelji Hütterott, umrla je 1960. godine u Mühlauu (Austrija).

NA JUGOISTOKU GRADA

III/8. Park-šuma Zlatni rt / Punta Corrente

Među najljepšim pejzažima zapadne Istre valja istaknuti park Zlatni rt / Punta Corrente koji s južne strane štiti Rovinj i njegovu luku, a proteže se duž slikovitih uvala Lone i Škaraba te rtovima Montauro i Punta Corrente.

Počevši od 1890. godine, kada je tršćanski poduzetnik Georg Hütterott (Trst, 1852. - 1910.) kupio zemljište u uvali Lone, Montravo i Punta Corrente, ta zona postupno biva oblikovana u park-šumu nesvakidašnje pejzažne ljepote. Georg Hütterott započeo je njeno pošumljavanje, dajući parku izgled prirodne šume markantnih obilježja i značajnih botaničkih vrsta, a cijela zona dodatno je obogaćena drvoredima, šetalištima, stazama i livadama. Pinije, čempresi i lovori prevladavaju u cijelom parku. Mnoge egzotične biljke (kao npr. libanonski cedar, duglazija, ginkobiloba, eukaliptus i dr.) darovane su Georgu Hütterottu ili su donesene s njegovih brojnih putovanja. Prije livade Punta Corrente visoki himalajski cedrovi poredani su poput zvijezda s šest krakova. Prilikom uređenja parka Hütterott je zacijelo imao u vidu jedinstvene primjere najmodernijih parkova, poput onih uređenih "na engleski način".

Kako doznajemo iz brošure *Cap Aureo - Klimatischer Kurort bei Rovigno Istrien - Ein Projekt*, objavljene 1908. godine, Hütterott je "Cap Aureo" (rt Montravo) i ono što je nazivao "sunčanom obalom" kanio pretvoriti u klimatsko-ljetovališni sanatorij koji je trebao postati jednom od najvažnijih turističkih destinacija ovog dijela svijeta.

Dugogodišnjom brigom i nakon njegove smrti (1910.), ta je zona pretvorena u jedinstveni prirodni park-arboretum, koji je godine 1948. godine proglašen "zaštićenom prirodnom rijetkošću", dok je 1961. godine proglašen park-šumom.

III/9. Turnina

Turnina je brežuljak koji se nalazi 4 km istočno od grada Rovinja, nedaleko od ceste Rovinj - Rovinjsko Selo. Na širem području vrha Turnine, s kojeg se u svim pravcima pruža nezaboravan pogled na Rovinj i okolicu, bila je smještena jedna od brojnih prapovijesnih gradina Rovinjštine. O tome nam svjedoče sondažna istraživanja i ostaci njenog obodnog bedema.

Uzvisina je dobila ime po utvrdi (s visokim tornjem) za koju se pretpostavlja da je u početku bila mali bizantski *castrum*, a od ranog srednjeg vijeka vjerojatno je nadograđivana i služila kao obrambeni objekt i izvidnica. Kako dokazuju stare fotografije, Turnina je bila u ruševinama već početkom 20. st.. Od 2014. godine na tom se arheološko-povijesnom nalazištu vode sustavna istraživanja.

III/10. Kamenolom Monfiorenzo ("Fantazija")

Ovaj kamenolom, koji se nalazi 1,5 km od grada u predjelu Monfiorenzo (toponim) uz cestu Rovinj - Bale, predstavlja jedinstven primjer sedimentologije vapnenca i jedan je od najzanimljivijih u svijetu. Na okomitim i vodoravnim presjecima vidljivi su slojevi genetski različitih tipova dolomita s očuvanim detaljima teksture te strukture dijagenetskih i genetskih karakteristika. Stijene iz ovog kamenoloma, starosti više od 130 milijuna godina, služe za znanstveno izučavanje i objašnjavanje sličnih stijena u svijetu.

III/11. Gradina Monkodonja i nekropola Mušego

Nalazi se 5 km istočno od Rovinja, na istoimenoj uzvisini okruženoj plodnim područjem koje se proteže u duljini od 2,5 km sve do mora. Prvo je istraživanje na tom arheološkom nalazištu provedeno od 1953. do 1955. godine. Arheološki muzej Istre u Puli, Zavičajni muzej grada Rovinja i Freie Universität Berlin od 1997. godine vode suvremena multidisciplinarna istraživanja. Zahvaljujući njima, danas znamo da je riječ o gradini u kojoj se život odvijao od 1800. do 1200. pr. Kr., kao i da je u tom dobro organiziranom naselju živjelo oko 1000 ljudi. Na najvišem dijelu nalazila se akropola, ispod nje gornji grad, a još niže donji grad. Upravo su na Monkodonji prvi put u Istri pronađeni dijelovi posuda (keramike) mikenske brončanodobne kulture. Zahvaljujući svojoj lokaciji, Monkodonja je bila važna točka u komunikaciji sjevernog Jadrana sa srednjom Europom i egejskim područjem. Na obližnjem brežuljku Mušego

nalazila se nekropola elitnih stanovnika Monkodonje. Na tom su mjestu otkriveni grobni tumuli, promjera do 11 metara, nažalost sa skromnim nalazima. Građeni su pažljivim slaganjem kamenja, dok je u sredini tumula kamena škrinja u koju se polagalo tijelo pokojnika, a na nju kameni poklopac. Istraživanja Mušega su u tijeku, a oba lokaliteta imaju predispozicije da postanu arheološkim parkom.

III/12. Palud / Palù

Močvara na jugu rovinjskog teritorija obuhvaća 219 ha, sa zanimljivom florom i faunom, među kojima se ističe nekoliko rijetkih biljaka. Područje se osobito odlikuje raznolikošću i bogatstvom ornitofaune, naročito ptica močvarica u vrijeme gniježđenja, zimovanja i migracijskih kretanja. Dosad je zabilježeno 220 vrsta ptica. Ornitološkim rezervatom proglašen je 2001. godine.

III/13. Rovinjsko Selo

Naselje Rovinjsko Selo udaljeno je od Rovinja tek sedam kilometara. Okolno područje bilo je naseljeno još u prapovijesti i u rimsko doba te je bogato arheološkim nalazištima (gradine; rustične vile). Rovinjsko Selo su 1526. godine osnovali, uz blagoslov mletačkih vlasti i rovinjske općine, doseljenici iz okolice Zadra (Dalmacija), koji su prethodno prebjegli bježeći pred Turcima.

Sačuvana je stara jezgra naselja (u središnjem dijelu današnjeg mjesta, na lokalitetu Lakuverča) koju tvore zanimljive ruralne graditeljske osobitosti, odnosno stambeno-gospodarski sklopovi s dvorištima, zidanim šternama i baladurima. Župna crkva (koja je ujedno i grobljanska kapela), posvećena sv. Antunu Opatu, jednobrodna je, ravnog začelja, sa sakristijom.

Rovinjsko Selo održava bogatu folklornu i karnevalsku tradiciju, stare običaje i navike vezane uz ruralnu civilizaciju te balun - karakteristični istarski ples u paru, koji u ovom naselju ima zanimljivu varijantu. Za blagdan sv. Antuna Opata (17. siječnja), zaštitnika Sela, slavi se Antonja koja je u zadnjih dvadesetak godina dobila novu dimenziju kao izložba vina i maslinovog ulja.

Zlatni rt

IV

ROVINJSKO OTOČJE

Rovinjsko priobalje zajedno s otocima, zbog pejsažno-estetske vrijednosti, bujne vegetacije, autohtone makije i razvedenosti obale, proglašeno je 1968. godine značajnim krajobrazom. Dvadeset je otoka, otočića i školja. Veličinom su istaknutiji Sv. Katarina, Sv. Andrija i Sv. Ivan na Pučini, koji su tijekom stoljeća bili samostanski centri. Danas su omiljene turističke i nautičke mete.

1
2
3
4

IV/1. Otok Sv. Katarina

Otok Sv. Katarina

Otok Sv. Katarina, koji s jugozapada zatvara rovinjsku luku, nastanili su u srednjem vijeku pustinjaci, koji su tu sagradili mali hospicij i crkvu. Objekti su napušteni 1473. godine, a 1486. godine dodijeljeni su Redu Sluga Blažene Djevice Marije iz Trevisa, koji ih je obnovio. Nakon smrti zadnjeg priora, 1779. godine, samostan je ukinut, a početkom 20. st. urušio se zajedno s crkvom.

Otok je kasnije prešao u vlasništvo obitelji Rismondo, koja ga je 1898. godine prodala nadvojvodi Karlu Stjepanu. Potonji je otok 1904. godine prodao poljsko-litavskom grofu Ignacu Karolu Korvinu Milewskom, koji je započeo pošumljavanje i uređenje otoka. Ciglama je popločio puteljke, a kamenom stepeništa, sagradio je četiri mola, cisternu za kišnicu te veliko i lijepo zdanje u samom središtu otoka. Kako bi odvratio Rovinjce od korištenja otočke plaže, počeo je 1913. godine graditi tzv. "novo kupalište" (zvano i "rimsko", po kolonama koje su trebale podupirati nedovršenu terasu) na mjestu današnjeg bazena Delfin. Nakon njegove smrti 1926. godine otok je postao ljetovalište talijanskog invalida Prvog svjetskog rata Carla Delcroixa, dok je od 1937. do 1945. godine bio u vlasništvu Ernesta Selle iz Bielle (Italija). Početkom 50-tih godina otok je postao turističkom metom, a danas ga njegova pineta s mnogobrojnim biljnim vrstama, kao i hotelske strukture, svrstavaju u sam vrh rovinjske turističke ponude.

IV/2. Otok Sv. Andrija

Otok Sv. Andrija

Na otoku su benediktinci matičnog ravenskog samostana Rotonde u 6. st. izgradili hospicij i crkvu posvećenu sv. Andriji. Sredinom 15. st. kompleks je predan na upravljanje Maloj braći Franjevačke provincije Dalmacije. Po tradiciji, zahvaljujući sv. Ivanu Kapistranskom (Capestrano /I/, 1386. - Ilok, 1456.), prvom gvardijanu, tada bijahu obnovljeni samostan i crkva. Tijekom 17. st. nekoliko je godina ovdje boravio franjevac, crkveni diplomat i putopisac fra Paolo Pellizzer (Rovinj, 1600. - Kopar, 1691.). Zatvaranjem samostana 1809. godine kompleks je počeo propadati, a u njemu su od 1852. godine bila smještena postrojenja male cementare.

Tršćanski poduzetnik Georg von Hütterott je 1890. godine (Trst, 1852. - 1910.) kupio otok te ga u svega nekoliko godina transformirao u prekrasan otočni park, rekonstruirao je franjevački kompleks i bogato ga opremio. Nakon njegove smrti (1910.) o otoku i "dvorcu" brinule su supruga Marie i kćerka Barbara Elisabeth, sve do njihova tragičnog i tajanstvenog nestanka nakon pada Trećega Reicha, vjerojatno 30. svibnja iste godine.

Dio Hütterottovog pokućstva i slikarskih djela danas se nalazi *in situ*, a dio se čuva u Zavičajnom muzeju grada Rovinja.

Od stare benediktinske crkve ostao je samo centralni dio s kupolom. Ostali sačuvani dio datira iz gotičkog razdoblja. Franjevački samostan i njegov klaustar sačuvani su u većem dijelu.

Zahvaljujući obitelji Hütterott te izgradnji hotelskih struktura, otok Sv. Andrija zajedno sa ostalim obližnjim otocima, danas spada u najatraktivnije turističke destinacije istočnog Jadrana.

IV/3. Otok Sv. Ivan na Pučini

Na tom su otoku u srednjem vijeku izgrađeni crkva i hospicij pustinjaka sv. Jerolima kongregacije iz Fiesola. Objekti su 1668. godine napušteni i kao takvi prepušteni zubu vremena. Danas je sačuvan samo dio zidova crkve i zvonik.

Jedna je grčka posada 1785. godine odnijela oltarnu sliku crkve s prikazom Bogorodice s djetetom, koju su osobito štovali rovinjski ribari. Rovinjac Lodovico Brunetti je 1796. godine sliku pronašao u Boki Kotorskoj te je uspio vratiti u Rovinj. Navodno je nakon restauracije smještena u rovinjski franjevački samostan.

IV/4. Svjetionik sv. Ivana

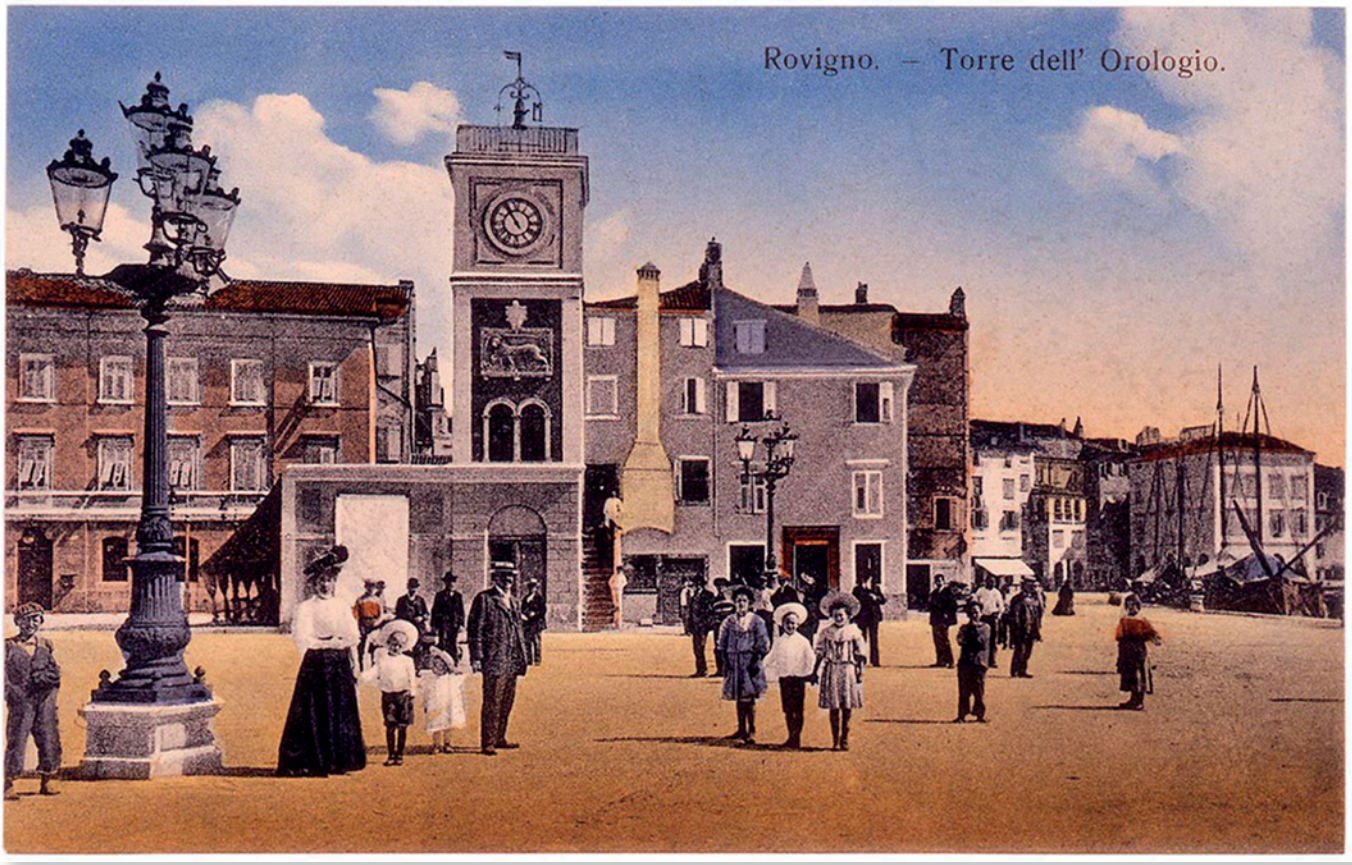
Nedaleko od otoka Sv. Ivan na Pučini nalazi se oveći školj na kojem je 1853. godine izgrađen jedan od brojnih svjetionika (visok 22 m) što ih je austrijsko carstvo gradilo duž istočne jadranske obale u drugoj polovici 19. st. radi sigurnije plovidbe.

Svjetionik Sv. Ivan na pučini

Luka Valdibora u prošlosti

Rovinjski trg u prošlosti

Turistička zajednica
grada Rovinja-Rovigno
Ente per il turismo
della città di Rovinj-Rovigno

Turistička zajednica grada
Rovinja-Rovigno
Trg na mostu 2
52210 Rovinj / Hrvatska
Tel. +385/52/811-566
e-mail: info@rovinj-tourism.hr

www.rovinj-tourism.hr

Impressum:

Autor teksta: **Marino Budicin** | Fotografije: **Renco Kosinožić, Dalibor Talajić, Mauro Sošić, Robert Stanojević, Stjepan Matijević, Daniel Cerin i Marko Šurkalović** | Oblikovanje: **Koncept, Pula** | Ilustracija korice: **Nina Živković** | Izdavač: **Turistička zajednica grada Rovinja-Rovigno**

Istra
Zeleni Mediteran

HRVATSKA
Puna života